

Vihdin kunta

Nummelan osayleiskaava-alueen kulttuuriympäristöselvitys

30.12.2025

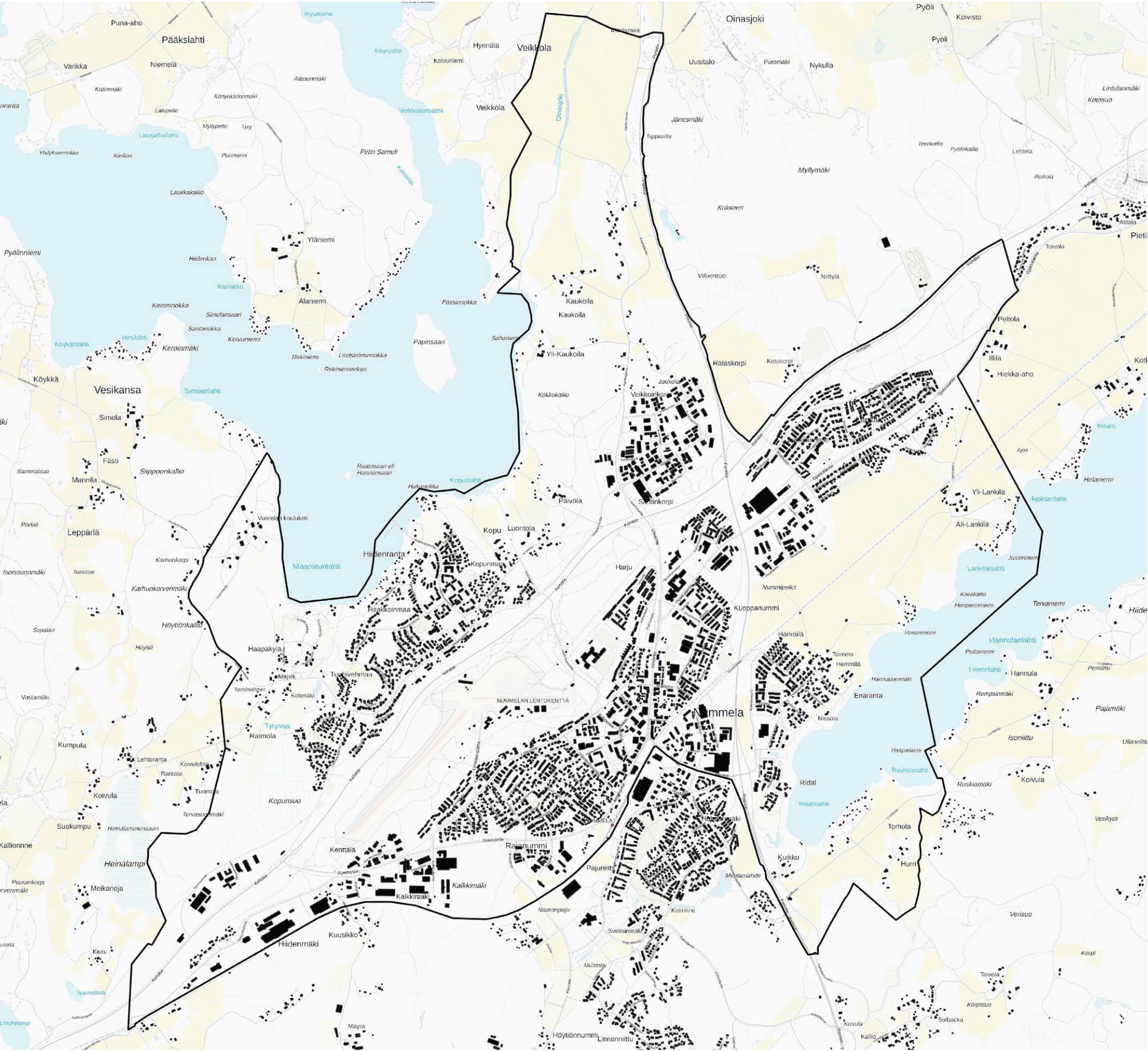
SISÄLLYSLUETTELO

Johdanto	4
1. SELVITYSTYÖ, RAJAUS JA METODIT	5
1.1 Selvityksen tarkoitus	5
1.2 Työvaiheet, sisältö ja rajaukset	5
1.3 Käytetyt keskeiset lähteet	5
1.4 Aiemmat inventoinnit, selvitykset ja suojelupäätökset	5
2. MAANKÄYTÖN KEHITYSVAIHEET	8
2.1 Varhainen asutushistoria, kylät ja talot	9
2.2 Nummelan taajaman varhaisia vaiheita	12
2.3 Nummelan lentokenttä	17
2.4 Taajaman kehitys 1950-luvulta tähän päivään	18
3. RAKENNETTU KULTTUURIYMPÄRISTÖ	23
3.1 Rakennuskannan ikärenkaat	24
3.2 Rakennetun kulttuuriympäristön kohteet ja arvot	25
Lähteet	46
Liite Maankäytön muutos- ja selvitysalueet	
Muu aineisto	
MIP tietokantaan viety inventointiaineisto	
Paikkatietomuotoinen kohdeaineisto	

Kannen kuva; Viistoilmakuva Nummelan keskustan alueelta. Vihdin kunta.

Selvitysalue

Selvitysalue käsittää Nummelan osayleiskaava-alueen kokonaisuudessaan. Alue rajautuu pohjoisessa Oinasjoen kylään ja Hiidenveden vesistöön, etelässä Etelä-Nummelan osayleiskaava-alueeseen ja Enäjärven etelärannan tuntumaan. Lännessä selvitysalue ylittää Hiidenmäen työpaikka-alueeseen ja idässä Ojakkalan taajamaan. Kulttuuri- ympäristön arvoja tarkastellaan tarkemmin kartalle punaisella merkityillä osayleiskaavan muutosalueilla.

Selvitysalueen raja, maastotietokannan rakennukset MML. Taustakartta © Maanmittauslaitos

Johdanto

Kulttuuriympäristöselvitys on laadittu Nummelan osayleiskaavatyön taustaselvityksenä. Työ tavoitteena on ollut muodostaa kokonaiskuva alueen rakennetusta kulttuuriympäristöstä ja tunnistaa sekä arvottaa yleiskaavatyössä huomioon otettavat arvokkaat rakennetun kulttuuriympäristön kohteet ja aluekokonaisuudet.

Osayleiskaavan mukaan rajattuun selvitysalueeseen sisältyvät Vihdin kunnan keskustaajaman Nummelan nykyiset asemakaavoitetut alueet, sekä vielä asemakaavoittamattomia taajaman lieve- ja kasvualueita. Suunnittelualueen pinta-ala on noin 20,9 km². Osayleiskaavan tavoitteissa mainitaan mm. Nummelan identiteetin vahvistaminen, rakennetun ympäristön kerroksellisuuden huomiointi ja rakennusten uusiokäyttömahdollisuudet.

Työn tuloksena annetaan suosituksia kulttuuriympäristön huomioon ottamisesta osayleiskaavoituksessa erityisesti maankäytön muutos-painealueilla (taajaman laajenemisalueet), potentiaalisilla täydennysrakentamisalueilla Nummelan keskustassa sekä Veikkoinkorven työpaikka-alueesta pohjoispuolella Oinasjoen ympäristössä.

Alueelle sijoittuu aiemmin tunnistettuja maakunnallisesti ja valtakunnallisesti merkittäviä kulttuuriympäristöjä ja -maisemia. Alueella on noin 50 asemakaavalla suojeltua rakennusta tai korttelialuetta.

Alueelle ei ole aiemmin laadittu osayleiskaavaa tai yleiskaavatasoista kulttuuriympäristöselvitystä. Alueen rakennuskantaa ja kulttuuriympäristöjä on inventoitu varsin laajalti 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa. Tuolloin tarkasteltavana on ollut etenkin 1900-luvun alkupuolelle ajoittuva, sekä sitä vanhempi rakennuskanta. Tämän jälkeen on ympäristö paikoin voimakkaastikin muuttunut täydennysrakentamisen myötä ja vanhempaa rakennuskerrostumaa on purettu uuden ja tehokkaamman rakentamisen alta.

Selvityksen tulos on koottu raportti- ja paikkatietomuotoon. Lisäksi on selvityksen kohdetiedot valokuvineen viety Vihdin kunnan käytössä olevaan sähköiseen museon informaatioportaaliin.

Selvityksen alkuosassa on selostettu työn tavoitteista, työvaiheista ja työn rajauksista, sekä alueelle aiemmin laadituista kulttuuriympäristön selvityksistä ja suojelupäätöksistä. Toisessa kappaleessa on lyhyesti selostettu Nummelan taajaman maankäytön kehitysvaiheista 1800-luvun lopulta nykypäivään.

Seuraavaan kappaleeseen on koottu tiedot alueen arvokkaista kulttuuriympäristökokonaisuuksista. Aiemmin tunnistettujen alueiden lisäksi on tunnistettu useita uusia alueita.

Työn lähtöaineistona on käytetty aiempia inventointeja ja selvityksiä, historiaa kuvaavia kirjallisia lähteitä, historiallista kartta-, kaava- ja ilma-kuva-aineistoa sekä nykytilaa kuvaava kartta- ja paikkatietoaineistoa.

Selvityksen tilaajana on Vihdin kunnan kaavoitus. Työtä varten perustettuun ohjausryhmään ovat kuuluneet kaavoituspäällikkö Marianne Kaunio ja yleiskaavasunnittelijat Teija Liuska-Eloranta, Laura Pihlajakangas ja Annamari Vuola. Ohjausryhmään on ollut kutsuttuna myös Länsi-Uudenmaan museo ja Vihdin museo. Työn aikana on pidetty kolme kokousta.

Selvityksen laatimisesta on vastannut Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson/ Kristina Karlsson, arkkitehti SAFA. Työhön on lisäksi osallistunut Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy/ Mona Schalin, arkkitehti SAFA.

1. SELVITYSTYÖ, RAJAUS JA METODIT

1.1 Selvityksen tarkoitus

Selvityksen tarkoituksena on koota kaavoitusta varten riittävät tiedot kaava-alueen rakennetun kulttuuriympäristön ja maiseman huomioimiseen ja vaikutusten arviointiin yleiskaavan sisältövaatimusten edellyttämällä tavalla (AKL 9§, AKL 39§).

Tavoitteena on tunnistaa jo tunnettujen maakunnallisesti ja/tai valtakunnallisesti arvokkaiden kulttuuriympäristöjen tai -maisemien lisäksi osayleiskaavassa huomioon otettavia muita ajallisesti ja alueellisesti tyypillisiä arvokkaita rakennuksia, rakennettuja aluekokonaisuuksia ja kulttuuriympäristöjä.

Työssä tarkastellaan kaikenikäistä ja eri typologioita edustavaa rakennettua kulttuuriympäristöä. Asuinrakennusten lisäksi otetaan huomioon myös julkiset rakennukset, teollisuusrakennukset, lomarakennukset ja pihapiirin osana olevat arvokkaat talousrakennukset.

Työn tuloksena annetaan suosituksia kulttuuriympäristön huomioon ottamisesta osayleiskaavoituksessa erityisesti

- maankäytön muospainealueilla (taajaman laajenemisalueet)
- potentiaalisilla täydennysrakentamisalueilla Nummolan keskustassa sekä
- suunnittelualueen pohjoisosassa Veikkoin korventyöpaikka-alueesta pohjoiseen Oinasjoen ympäristöön, jossa on yhdyskuntarakenteen jäsentämistarvetta

1.2 Työvaiheet, sisältö ja rajaukset

Rajauksia

Työ on rajaukseltaan yleiskaavatasoinen selvitys. Asemakaavoissa suojellut rakennukset ja pihapiirit, sekä valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittävien kulttuuriympäristöjen alueita ei tämän työn yhteydessä ole kattavasti tarkistettu tai uudelleenarvioitu. Lähtökohtana on ollut, että näiden tiedot ovat riittävän ajantasaisia. Muiden kohteiden osalta päivitetään tarvittaessa inventointitietoja, tämä koskee etenkin muuttuneita tai purettuja kohteita.

Työssä ei käsitellä arkeologisia kohteita, näistä laaditaan osayleiskaavatyön yhteydessä erillinen selvitys. rakennettua kulttuuriympäristöä koskevan selvityksen ulkopuolelle on myös rajattu virkistys- ja urheilukenttäalueet, joihin liittyy vain vähäistä rakentamista. Tehtävän ulkopuolelle on lisäksi rajattu laaja-alaiset maisema-alueet muilta osin kuin muutosalueisiin liittyen. Esimerkiksi Nummolan harjun merkittäviä maisemallisia ja virkistysellisiä arvoja ei ole tässä työssä tutkittu.

Työvaiheet

1. Lähtöaineiston kokoaminen ja käsittely
2. Maastokäynnit ja inventointityö
3. Kartta-analyysit
4. Raportin kokoaminen, inventointitietojen kirjaukset ja tulokset, teemakartat
5. Kokoukset

Raportissa esitetään edustavia esimerkkejä selvityksessä tunnistetuista eri typologiaa edustavista kohteista.

Tuotettu aineisto

- Selvitysraportti (julkinen), sisältäen suositukset ja teemakartta-aineiston kohteista/alueista
- Inventointitiedot tähän selvitykseen valituista kohteista tallennetaan Vihdin kunnan käyttämään sähköiseen museon informaatioportaaliin (MIP). Portaaliin tallennettava tieto on tarkoitettu viranomaiskäyttöön, eikä ole julkisesti avointa.
- Kirjaukset tehdään kiinteistö-/pihapiirikohtaisesti, kohteeseen liitetään valokuvia, sekä mahdollinen aiempi inventointikortti.
- Myös selvitysraportti tallennetaan MIP-tietokantaan

1.3 Käytetyt keskeiset lähteet

Lähtöaineistona on käytetty alueelle laadittuja aiempia inventointeja ja selvityksiä, alueen historiaa kuvaavia teoksia sekä historiallista valokuva- ja kartta-aineistoa. Pääosalla aluetta on aiemmin tehty varsin laajojakin selvityksiä, mutta useat näistä ovat jo noin 20 vuotta vanhoja ja selvityksissä paikannettuja ilman kaavallista suojelua jääneitä kohteita on toisinaan purettu.

Erityisen merkittävän tausta-aineiston muodostaa Vihdin Nummolan Kylähistoria ry:n (kansalaismuistiryhmä) kokoama historiallinen aineisto, johon sisältyy mittava historiallisten valokuvien kokoelma, sekä kansalaismuistiryhmän kokoamia kirjoituksia alueen rakennuksista, yhdyskunnan eri toimijoista sekä henkilöhistoriasta. Aineisto on tallennettu yhdistyksen ylläpitämälle internetsivustolle: <https://www.nummola.info/>. Aineistosta on tähän selvitykseeni poimittu esimerkinomaisia otteita, joiden avulla on kuvattu kulttuuriympäristön muotoutumiseen vaikuttanut kehityshistoriaa. Yhdistyksen verkkosivusto sisältää huomattavasti laajemman tietopohjan aiheesta, tuoden esiin myös mm henkilöhistoriaa, joka on rajattu tämän selvityksen ulkopuolelle.

Raportin lopussa on luettelo työssä käytetystä lähtöaineistosta.

1.4 Aiemmat inventoinnit, selvitykset ja suojelupäätökset

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY 2009)

RKY on Museoviraston laatima inventointi, joka on valtioneuvoston päätöksellä otettu maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvien valtakunnallisten alueidenkäyttö-tavoitteiden tarkoittamaksi inventoinniksi rakennetun kulttuuriympäristön osalta 1.1.2010 alkaen.

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt edustavat maamme kehitysvaiheita ja ovat historian kuvastajia. Kyse on perinteen säilyttämisestä ja alueiden kehittämisestä niiden arvoja vahvistavalla ja niihin sopeutuvalla tavalla. Tavoitteena on valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen rakenteen, kylä- ja kaupunkikuvan sekä alueilla jo olevien rakennusten ja ympäristön turvaaminen sekä mahdollisen täydennysrakentamisen ja muiden muutosten sopeuttaminen kulttuuriympäristön ominaisluonteeseen ja erityispiirteisiin. Säilytämisen ja muutosten laajuus ja sisältö ratkaistaan kaavoituksen kautta.

Alueella on yksi valtakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö;

Vuorelan koulukoti

kohteen muu arvotus;

Yleiskaavan suojelukohde (VISY)

Maakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö

Rakennussuojelulailla suojeltuja rakennuksia

kuvaus

Vuorelan koulukoti Hiidenveden rannalla Salpausselällä on ensimmäinen tyttöjen kasvatuslaitos Suomessa. Koulukodin hyvin säilynyt alkuperäinen rakennuskanta on 1800- luvun lopulta ja 1900-luvun alusta ja se on säilynyt alkuperäisessä käyttötarkoituksessa.

Koulukodin alueella on kymmeniä rakennuksia, joista on valtion omistamien rakennusten suojelusta annetulla asetuksella 480/85 suojeltu neljä rakennusta ja kolme huvimajaa. Koulukotiin liittyy myös puutarha ja maatala.

Vuorela on yksi kuudesta valtion omistamasta koulukodista. Se edustaa valtion rakennustoiminnan laajentumisvaihetta 1800-luvun lopulla sekä sosiaalihistorian kannalta että kulttuurihistoriallisesti erittäin merkittävää laitosrakennusten ryhmää.

Maakunnallisesti merkittävät kulttuurimaisemat ja rakennetun ympäristön kohteet

Maakunnallisesti merkittävät kohteet kuvaavat seudullisia ominaispiirteitä. Ne kuvaavat maakunnallista ominaisluonnetta sekä maakunnallisia erityispiirteitä ilmentäviä maisemia. Kohteiden arvottamistyö maakunnallisesti merkittäviksi on tehty kuntien asiantuntijoiden, museoviranomaisten, Uudenmaan ELY-keskuksen edustajien sekä muiden asiantuntijoiden kanssa.

Lähde; Missä maat on mainiommat- Uudenmaan kulttuuriympäristöt. Uudenmaan liitto, 2012.

Kaava-alueen maakunnallisesti merkittäviä kohteita ovat

Kopun kartano, sekä Luontolan ja Päivölän virkistyskodit

-Maakuntakaava: Kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeä alue

-VISY: Maakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö (mk-3)

-Asemakaava: P/s, sr-4, sr-6, sr-9

I Salpausselällä sijaitsevilta Kopun kartanolta sekä Luontolan ja Päivölän täysihoito-loilta avautuu laaja, upea näköala Hiidenvedelle. Puistomaisessa harjumetsikössä sijaitsevat jugend-henkiset täysihoitolarakennukset ovat 1900-luvun alkuvuosilta.

Enäjärven kulttuurimaisema

Alueen lounaisosa sisältyy selvitysalueeseen

-Maakuntakaava: Kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeä alue

-VISY: Maakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö

(mk-2)

Enäjärven harjun ja järven väliin jäävä kulttuurimaisema kuvastaa Salpausselän vaiheita jääkaudelta nykyaikaan. Laajan viljelymaiseman halki kulkee Hanko-Hyvinkää rautatie. Arvokkainta rakennuskantaa edustavat Kotkaniemen 1600-luvun puolivälissä syntynyt kartano, jonka päärakennus on 1800-luvulta sekä kartanon entiset torpat ja mäkituvat, jotka ovat säilyneet 1800-luvun lopulta ja 1900-luvun alusta.

Rakennussuojelulailla suojeltu kohde

Osuuskauppa Auran talo

- VISY: Rakennussuojelukohde (OS)

-Asemakaava: srs

Rakennus on suojeltu rakennussuojelulain mukaisella päätöksellä (Ympäristöministeriö on vahvistanut päätöksen 7.3.1985; Rakennussuojelulaki on korvautunut lailla rakennusperinnön suojelemisesta vuonna 2010). Päätöksen suojelumääräysten keskeinen sisältö koskee rakennuksen ulkoasua, lisärakentamista, sisätiloja ja hoitamista.

Osuuskauppa Auran uusi liiketalo on rakennettu vuonna 1937. Auran talo kuvastaa osaltaan Nummelan vaiheittaista kehitystä Vihdin vilkkaimmaksi liikekeskukseksi ja se on yksi harvoista säilyneistä taajamalle ajallista syvyyttä antavista merkittävistä rakennuksista.

Rakennussuojelumerkinnät asemakaavoissa

Voimassa olevissa asemakaavoissa on yhteensä 50 rakennuksia koskevaa suojelumerkintää (sr, srs) ja muutamia kortteli- tai aluekohtaisia suojelumerkintöjä (/s, sa).

Rakennusinventoinnit

Suunnittelualueelta on laadittu useita rakennusinventointeja, joiden päivittämistarvetta tarkastellaan osayleiskaavatyön edetessä.

- Vihdin maisemahistoriallinen selvitys. Raportti 3.3.1994 (Johanna Forsius- Nummela)

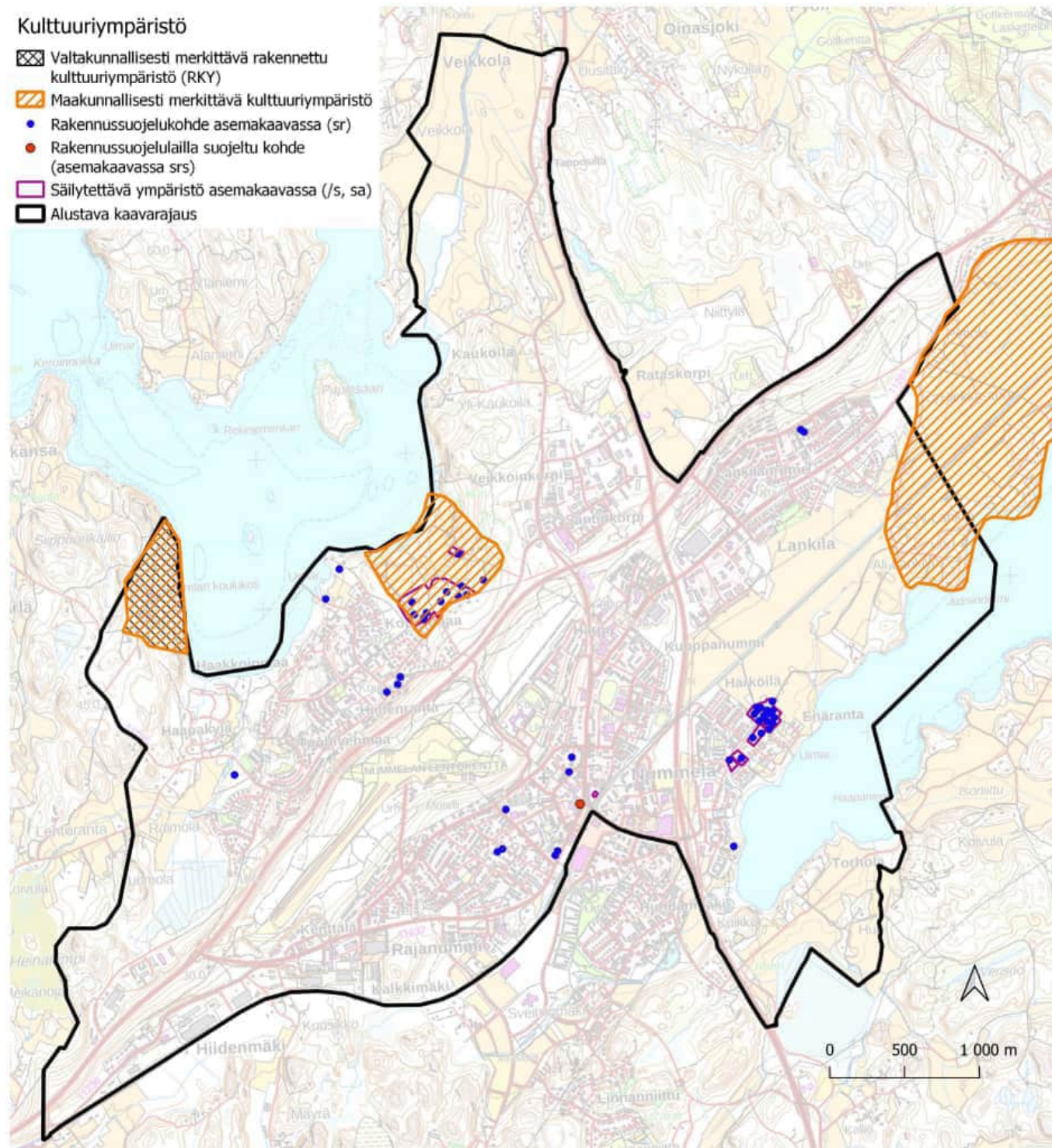
- Vihdin asutushistoriaa, kulttuurimaisemaa ja vanhaa rakennuskantaa (Vihdin rakennuskulttuurisäätiö, 2012)

- Vanhat kohdeinventointikortit Nummelan alueelta, 55 kohdetta (1998), tarkistuksia/lisäyksiä vuonna 2015 n. 20 kpl. Lisäksi inventointeja on tehty asemakaavoitetuilla Enärannan ja Hiidenmäen alueilla, sekä Kuikun/Torholan alueella sekä maakunnallisesti/valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen ympäristöjen alueilla.

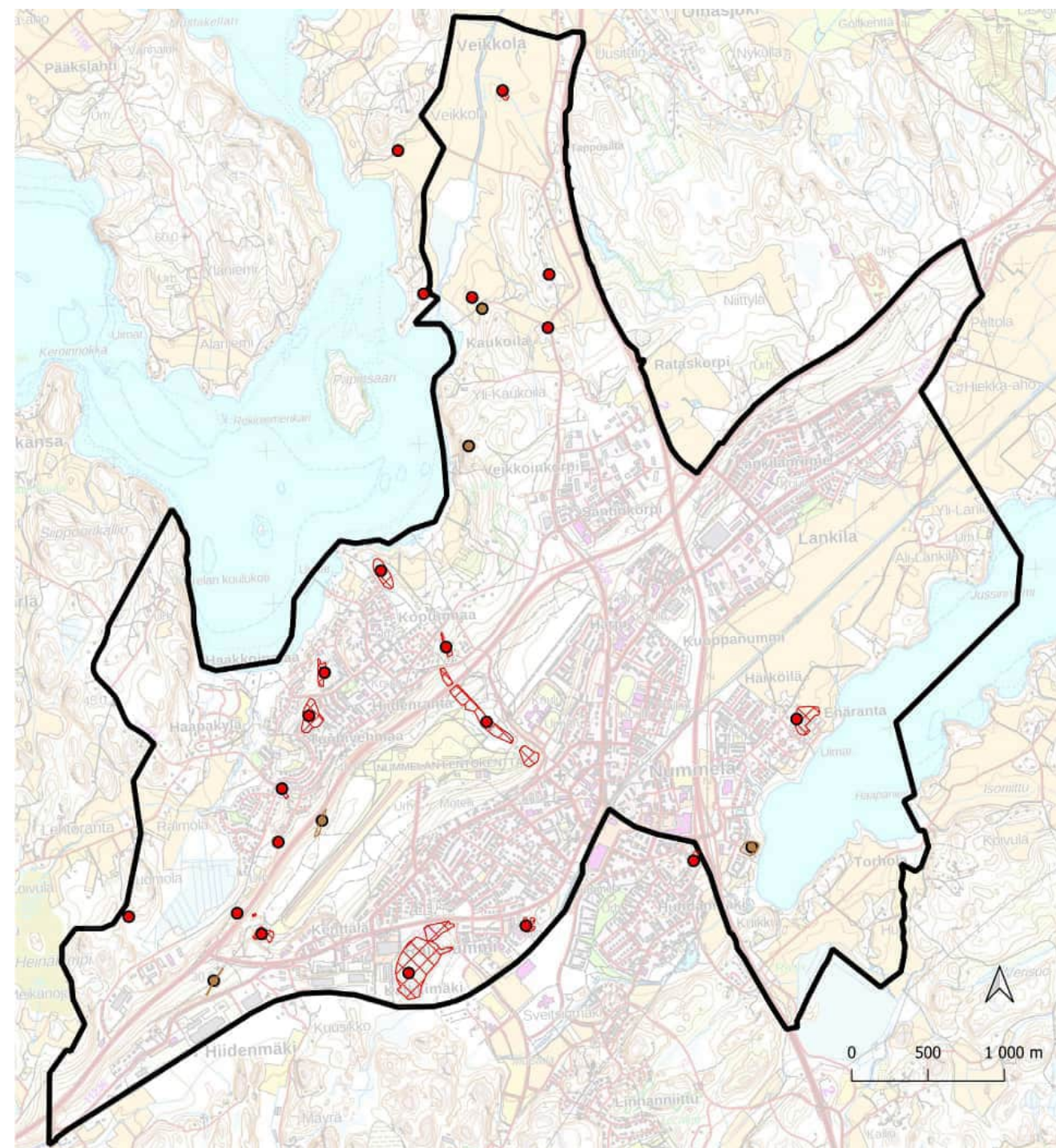
- Nummelan lentokenttä. Rakennetun kulttuuriympäristön selvitys. Heilu Oy, 24.2.2023.

- Hyvinkää-Karjaa-rataosan kulttuuriympäristön inventointi. Väyläviraston julkaisuja-20/2022

- Vihdin Nummelan Kylähistoria ry:n (kansalaismuistiryhmä) ylläpitämät internetsivut: <https://www.nummela.info/>. Sivustolle on kerätty runsaasti historiallisia valokuvia alueelta, kuvattu tonttien ja rakennusten historianvaiheita sekä henkilöhistoriaa.

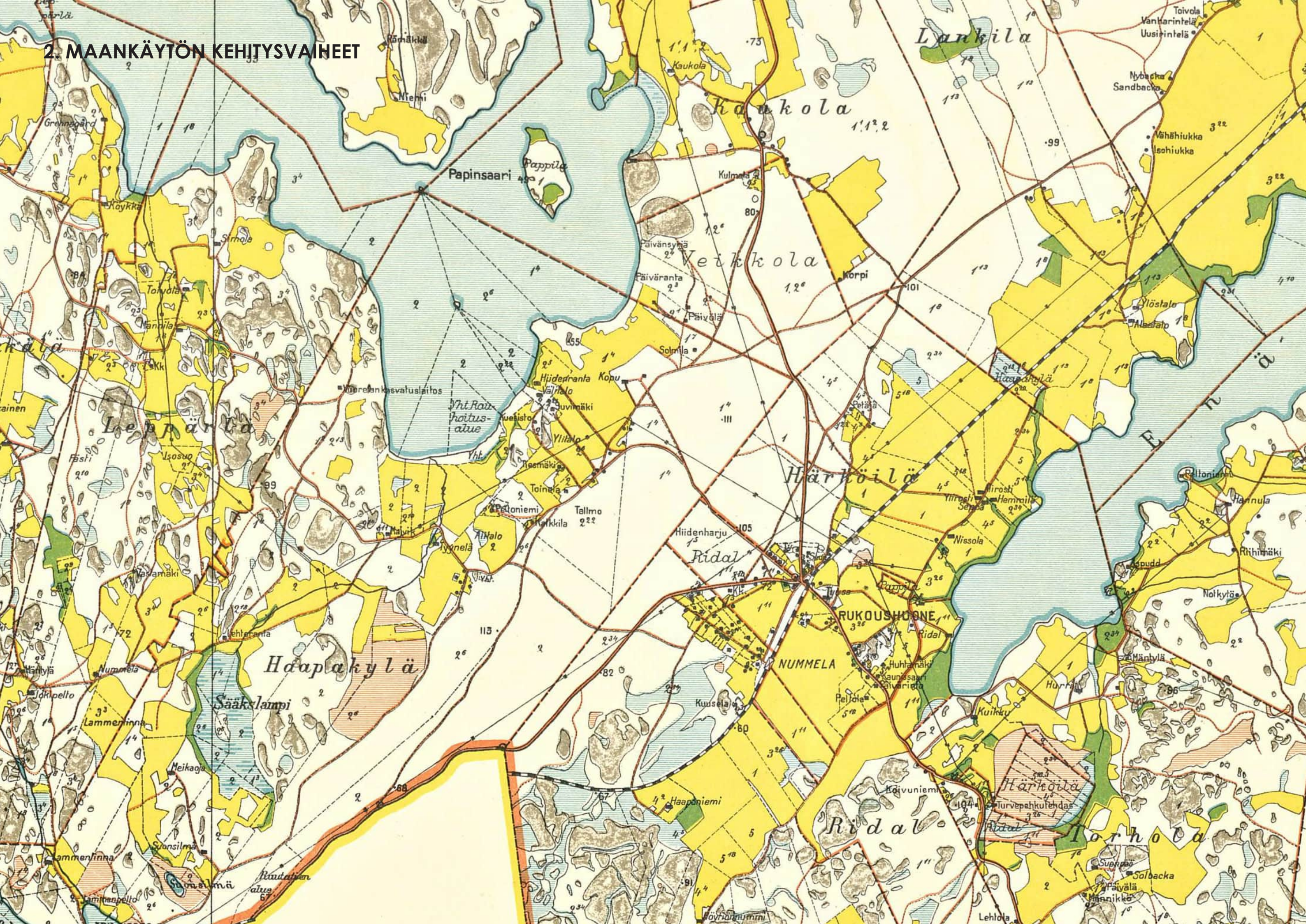

Kulttuuriympäristön kohteet suunnittelualueella / Ote Nummelan osayleiskaavan suunnittelun lähtökohdista 15.4.2024 (Lähteet: RKY-kohde ja maakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt, Museovirasto; asemakaavojen suojelukohteet, Vihdin kunta) Taustakartta © Maanmittauslaitos

Kiinteät muinaisjännökset (punainen) ja muut kulttuuriperintökohteet (ruskea) suunnittelualueella / Ote Nummelan osayleiskaavan suunnittelun lähtökohdista 15.4.2024 (Lähteet: Kulttuuriympäristön palveluikkuna, Museovirasto). Taustakartta © Maanmittauslaitos

2. MAANKÄYTÖN KEHITYSVAIHEET

2.1 Varhainen asutushistoria, kylät ja talot

Asutus ja kylät

Asutus on syntynyt keskiajalla vesistöjen läheisyyteen kulkureittien varrelle ja viljelykelpoisten maiden lähelle. Vihtiläisissä kylissä oli yleensä kahdesta kymmeneen taloa, jotka sijaitsivat yhdessä ryhmässä kylätontillaan. Tiivis ryhmäkylärakenne alkoi monin paikoin hajota 1700-luvulta alkaen toimeenpannuissa maanjaoissa, joista isojako oli merkittävin. Jaoissa pyrittiin kullekin talolle entisten vierekkäisten sarkojen sijaan järjestämään mahdollisimman yhtenäinen viljelykokonaisuus talotontteineen. Tämä johti siihen, että ainakin osa tiloista siirtyivät melko kauas vanhasta kyläkeskuksesta omien viljelystensä ääreen. 1900-luvun alkupuolella maaseutukylissä toimitettiin uusjako, jonka myötä vielä tiiviinä säilynyt kylärakenne harveni entisestään ja uusia tilakeskuksia syntyi sekä vanhojen kylien lähiympäristöön että kauemmaksi. Vain hyvin harvoissa tapauksissa, kuten Vihdin Härköilässä kylät säilyttivät vanhan ryhmäkylärakenteensa. Myös torppien lisääntyminen etenkin 1800-luvulla vaikutti osaltaan asutuksen laajenemiseen uusille alueille.

Selvitysalueella on sijainnut kuusi historiallista kylää; pohjoisessa Hiidenveteen rajautuivat Kaukoilan ja Haapakylän kylät ja etelässä Enäjärven ympäristössä sijaitsevat Lankilan, Härköilän, Ridalin ja Torholan kylät. Näitä erotti Salpausselkämudostelmaan kuuluva harju, joka jo varhain on toiminut kulkureittinä.

Liikenteellinen sijainti Vanhan Meritien varressa

Alueen kehitykseen ja Nummelan taajaman myöhempään syntyyn on merkittäväällä tavalla vaikuttanut liikenteellisesti keskeinen sijainti historiallisesti merkittävän jo 1500-luvulta tunnetun Meritien ja myöhemmin 1870-luvulla rakennetun Hanko-Hyvinkää-rautatien varressa.

Vanha Nummela noin vuonna 1923.
Kuva www.nummela.info

Meritie oli kahden merkittävän länsi-itä -suuntaisen maantien Suuren Rantatien ja Ylisen Viipurintien yhdistäjä. Se johti Hämeenlinnasta Janakkalan ja Lopen kautta Vihtiin ja täältä edelleen Nummelan ja Kirkkonummen Lapinkylän kautta Luomaan, jossa se yhtyi rantatiehen.

Tie haarautuu Nummelan kohdalla; sen läntinen haara jatkui harjua pitkin Lohjalle ja sieltä Suuren Rantatien pohjoista linjausta pitkin rannikolle Raaseporiin. Itäisempi linjaus suuntautui Nummelasta etelään Espoon suuntaan yhtyen Suureen Rantatiehen Espoonkartanon lähetytyillä.¹ Tien alkuperäiset linjaukset Nummelan kohdalla ovat jääneet myöhemmän kaupunkirakenteen alle, mutta tien merkittävä muinainen tienhaaraa, on edelleen säilyttänyt keskeisen asemansa Pisteinä tunnettuna Nummelan keskustana.

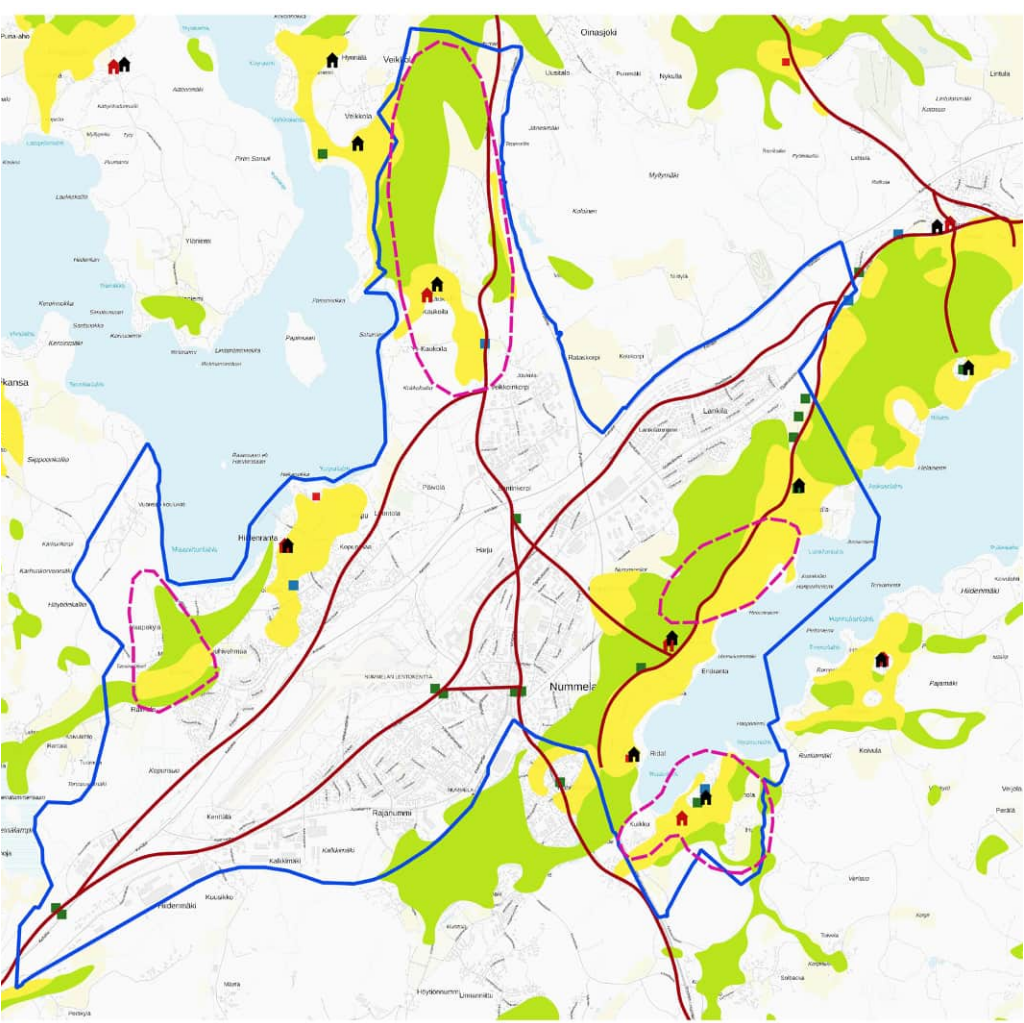
Meritie on yksi eteläisen Suomen vanhimmista tielinjoista, joka aiemmissa inventoinneissa on luokiteltu maakunnallisesti arvokkaaksi.

Nummelan taajama on muodostunut pääosin Härköilän ja Ridalin kyliin kuuluneille Lohjanharjun ja Enäjärven väliin sijoittuvalle alueelle. Vanhin tieto tästä Nummelan taajaman keskeisestä paikasta on jo vuodelta 1696, jolloin paikalla oli Uudenmaan Jalkaväkirykmentin Vihdin ja Karkkilan (ent. Pyhäjärvi. Ul.) alueella sijainneiden ruotutalojen jalkaväkikomppanian kokoontumispaikka. Täältä komppania marssi Lohjan kirkonkylään pataljoonan yhteyteen. Tälle paikalle kokoonnuttiin tieltävästi myös Suomen sodan alkaessa 1808. Sodassa oli Vihdistä yksi komppania Uudenmaan Jalkaväkirykmentissä ja yksi eskadroona Uudenmaan Rakuunarykmentissä.

Vihdin kirkkoherra Anders Johan Hipping mainitsee Nummelan jo 1840-luvulta olevassa teoksessaan ”Beskrifning öfver Wichtis Socken”. Hän tarkoittaa aivan ilmeisesti Nummelan kestikievaria, kun sanoo matkan Sukselasta, Pitäjän sillan luona olevasta kestikievarista Nummelaan olevan 14 virstaa. Silloin kuljettiin Vihdistä Helsinkiin hevoskyytiä käyttäen kestikievarista toiseen.

Alueen halki suuntautunutta läpikulkuliikennettä palvelivat useat kestikievarit ja majatalot. Kestikievarina on aikanaan toiminut ainakin Torholan Kuikun talo, ja 1700-1800-luvuilla Kaukoilan Alitalo. Pistein lähistöllä Ridalin mailla on toiminut Nummelan majatalo, joka sittemmin antoi nimensä Nummelan rautatieasemalle ja edelleen sen ympäristöön kehittyneelle taajamalle.²

¹ UML E132-2014 s.30-32
² Piipponen 2008, Ketola 1996

Uudenmaan liitto on koonnut paikkatietomuotoon tietoja maakunnan maisemahistoriasta. Tietoja on kerätty eri ikäisiltä historiallisilta kartoilta ja mm. maakirjoista. Tietoja yhdistelemällä ja paikkatiedossa selkeytetyn esitystavan avulla on mahdollista tarkastella alueen asutus- ja maisemahistoriaa sekä asutuksen ja tiestön muodostamia verkostoja tämän päivän karttapohjalla. Kartalta ilmenee kylien sijoittuminen 1560-luvulla ja 1700-luvun lopulla, talojen ja torppien sijoittuminen, tieverkosto sekä niittyjen ja peltöjen laajuudet 1700-luvun lopulla. Kylät sijoituivat järvien rannoille, järvien ranta-alueet kylien läheisyydessä oli laajalti otettu viljelykäyttöön. Näihin rajautuvat niittyalueet muodostivat etenkin Enäjärven luoteispuolella Lohjanharjuun rajautuvan pitkän yhtenäisen maisema-alueen. Nykyisen Pistein kohta oli tärkeä maanteiden risteyspaikka. Lähde: UML; Näkymiä maakunnan maisemahistoriaan 2011. Taustakartta © Maanmittauslaitos

- Kylät 1560-luvulla
- Kuninkaan kartasto 1776-1805
- niitty
 - pelto
 - talo
 - torppa
 - kylä
 - mylly
 - muu kohde
 - tiestö

Nummelan ympäristön kylät

Härköilä

Härköilän kylä on yksi Vihdin vanhimmista kylistä, jonka takamaille Nummelan taajama myöhemmin on suurelta osin rakentunut. Härköilän ryhmäkylän muodostivat 1500-luvun lopulla viisi taloa: Nissola, Hemmilä, Tuusa, Seppä ja Rosti. 1800-luvulla kylässä oli 6 taloa. Kylän torppien määrä lisääntyi 1800 luvun aikana merkittävästi, vuosisadan alussa niitä oli 6 ja vuonna 1900 peräti 19, jonka lisäksi 8 muonatorppaa. 1800-luvulla Tuusan talo siirtyi erilleen kylästä Nummelan nykyisen keskustan alueelle, jossa edelleen on säilynyt Tuusan 1870-luvulla rakennettu komea vilja-aitta ja kahvila- käytössä oleva Tuusan tupa.

Keskiaikainen kylätontti sijaitsee edelleen hyvin säilyneenä mäenkumpareella lähellä Enäjärven lounaisrantaa. Kylätontilla sijaitsevat Hemmilän, Toimelan, Yli-Rostin ja Sepän tilat rakennuksineen, joista vanhimmat ovat 1700-luvulta. Maatalouden pihapiirin lisäksi Härköilässä on joitakin vanhoja asuinrakennuksia, jotka ovat mm. entisiä syytinkiasuntoja ja työväen asuntoja.¹

Ridal (Ritala)

Ridalin kylän varhaisin tunnettu asutus sijoittui Enäjärven eteläpäässä sijaitsevalle mäenkumpareelle. Kylä muodostui Ridal-nimisen yksinäistalon ympärille. Ridalin kylän maille perustettiin 1800-luvun aikana 4 torppaa ja 2 muonatorppaa.²

Torhola

Torholan kylän varhaisimpia asutuksen merkkejä löytyy jo 1300-luvulta. Kylä on muodostunut Enäjärven eteläkärjen eli Ridalinlahden kaakkoisrannalla olevalle mäenkumpareelle. Isojaon yhteydessä 1700-luvun lopulla Hurrin talo siirtyi kylätontilta hieman koilliseen nykyiselle paikalleen. Kylässä oli vuonna 1810 3 taloa. Vuonna 1900 kylässä oli 2 taloa Kuikku ja Hurri, jonka lisäksi 8 torppaa ja 2 muonatorppaa.³

1 Forsius 1992, Hurme 2012

2 Forsius 1992, Hurme 2012

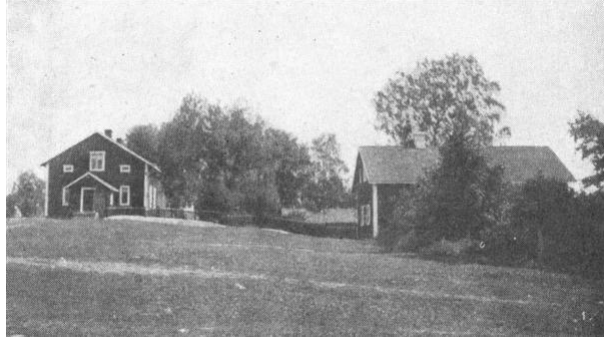
3 Forsius 1992, Hurme 2012

Tuusan päärakennus, kuva Suomen maatilat 1931

Hemmilän päärakennus, kuva Suomen maatilat 1931

Hurrin pihapiiri, kuva Suomen maatilat 1931

Ilmakuva Härköilän kylästä vuodelta 1962. Kuvassa näkyvät Härköilän Yli-Rostin, Toimelan eli entisen Ali-Rostin, Sepän ja Hemmilän tilojen talouskeskukset. Kuvassa näkyy hyvin muutos, joka maataloudessa tapahtui 1800-1900- lukujen vaihteessa. Kyläkuvaa muuttivat tiilinavetat ja suurikokoiset puimalat. Kuva: Mikko Yli-Rostin kokoelmat <https://www.nummela.info/>

Lankila

Enäjärven luoteisrannalla sijainneen Lankilan kylän varhaisin asutus ajoittuu 1500-luvun puoliväliin, jolloin kylässä oli 3-5 taloa. Näistä jäi 1500-luvun lopun autioitumisen jälkeen jäljelle yksi. Isojako suoritettiin kylässä viljelymaiden osalta vuonna 1777. Mukana jaossa olivat Alastalo ja Ylöstalo.⁴

Kaukoila

Varhaisin tunnettu asutus Kaukoilan kylässä sijoittuu Hiidenveden itärannalla sijaitsevan lahden pohjukkaan. Kylässä oli 1500-luvun puolessa välissä 4 taloa, joista kaksi autioitui 1500-luvun lopulla. Isojakotoimituksessa vuonna 1779 Kaukoilan kylän kantatalot olivat Ylitalo (nro 1) ja Alitalo (nro 2). Kylässä oli sotilastorppa, joka sijaitsi Kaukoilaan johtavan tien ja Helsinkiin johtavan maantien risteyksessä. 1800-luvulla kylässä oli 3 muonatorppaa.

Kaukoilan Alitalo toimi kestkievevarina 1700- ja 1800-luvuilla. Ylitalo jaettiin 1820-luvulla Westergårdiin ja Östergårdiin. Uusi kantatalo kylään muodostettiin 1947, jolloin Ylitalon osataloista (1:1 ja 1:2) ja Alitalosta muodostettiin Ylitalo (nro 3), jonka pinta-alaksi tuli 249,2 ha. Ylitalo halottiin vuonna 1951 kahdeksi osataloksi, jotka ovat Yli-Kaukoila ja Kaukoila. Kaukoilan tilakeskus sijaitsee vanhan kylätontin kupeessa. Kaukoilaan perustettiin vuonna 1900 höyrysaha, joka kuitenkin paloi vuonna 1908. 1910-luvun lopulla se aloitti toimintansa uudelleen ja siirtyi viimeistään 1920-luvulla Lohjalle.⁵

4 Forsius 1992, Hurme 2012

5 Forsius 1992, Hurme 2012

Pitäjänskartta vuodelta 1840, myöhempien lisäyksineen. KA

Haapakylä

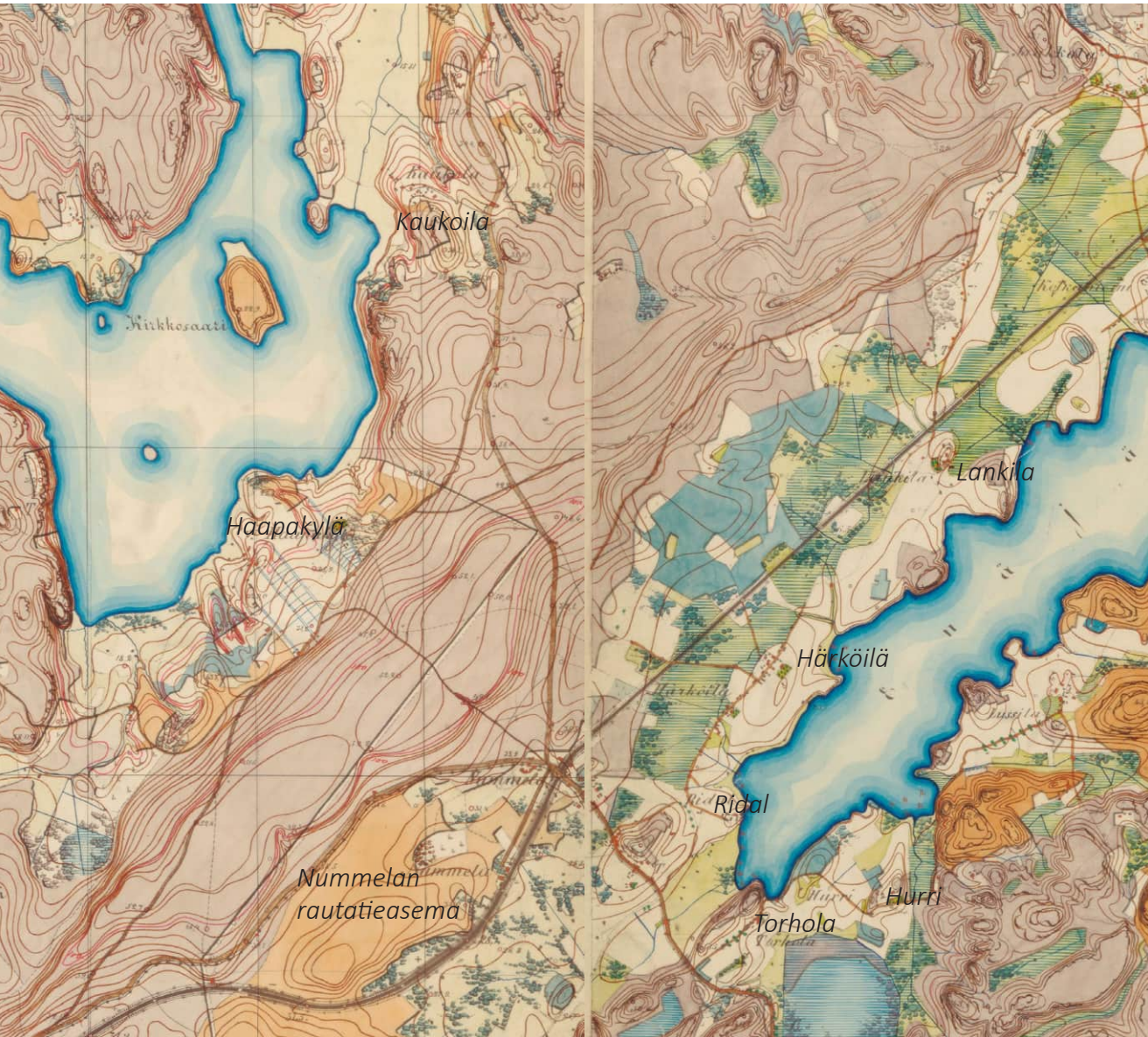
Kylän vanhimmat pellot sijaitsevat Maaniitunlahden itärannalla ja niityt lahden etelärannalla. 1500-luvun puolivälissä kylässä oli neljä taloa. Maisemaan vaikutti 1800-luvun alussa isojakko ja sen myötä asutusjärjestelyt, joissa taloja siirrettiin pois vanhoilta kylätonteiltaan. Samoin maisemaa muokkasi voimakkaasti kalkinlouhinta, jota suoritettiin Westergårdin Alitalon mailla sijaitsevalla kalkkivuorella. Kaikilla taloilla oli tuolloin oikeus kalkkivuoreen. Liikenteellisesti keskeisen sijainnin ja Nummelan aseman läheisyyden vuoksi alkoi Haapakylän alueelle sijoittua erilaista julkista toimintaa 1800-luvun lopulta alkaen.

Haapakylän keskiajalta periytyvä vanha kyläkeskusta on maisemallisesti enää vaikeasti hahmotettavissa. Hiidenveden rantojen peltoaukeat ovat suurelta osin metsittyneet umpeen ja Hiidenrannan alueella on uudempaa tiiviisti rakennettua asuinalueita. Nummelan taajama on muodostunut pitkälti Haapakylän vanhoille takamaille. (Forsius 1992, Hurme 2012)

Haapakylässä oli 3 taloa, joiden yhteyteen oli vuoteen 1900 mennessä perustettu 9 torppaa ja 10 muonatorppaa.¹

Senaatin kartaston kartalla vuosilta 1870-1871 ilmenee hyvin maisemarakenteen piirteet. Aluetta halkoo lounais-koillissuuntainen harjumuodostelma. Enäjärven rannoilla on useita kyliä, joista Torholan, Ridalin, Härköilän ja Lankilan kylät sijoittuvat tämän selvityksen alueelle. Näistä hieman koilliseen on Vihdin merkittävimpiin kartanoihin lukeutuva Kotkanniemi. Kylien viljelykset ja niityt muodostavat Enäjärven luoteispuolella pitkän yhtenäisenä jatkuva aukean. Harjun toisella puolella Hiidenveden ympäristössä viljelyksiä ja kyliä jakavat paikoin jyrkät kalliomuodostelmat.

Kartalle on merkitty 1873 valmistunut Hanko-Hyvinkää rautatie ja sen varteen rakennettu Nummelan rautatieasema. Myöhemmin Pisteellä tunnettu maanteiden ja nyt myös rautatien muodostamassa solmukohdassa on pieni rakennustihentymä. Pisteeltä erkanee tiet länteen Lohjan suuntaan, pohjoiseen Vihdin kirkonkylän suuntaan ja kaakkoon Helsingin suuntaan. Suoraan harjun yli johti lisäksi tie Haapakylään ja Vihti järvelle. Kuva KA

1 Forsius 1992, Hurme 2012

Kopun talo (kartano) kuva Suomen maatilat 1931

Yli-Kaukolan päärakennus. kuva Suomen maatilat 1931

Haapakylän talot ja Kopun tila Hiidenveden rannalla.

Kaukolan talot hiidenveden länsirannalla

Lankilan taloryhmä

Härköilän ja Ridalin taloryhmät

Torhola ja isojaon jälkeen 1700-luvun lopulla kylätontilta nykyiselle paikalleen siirtynyt Hurrin talo.

2.2 Nummelan taajaman varhaisia vaiheita

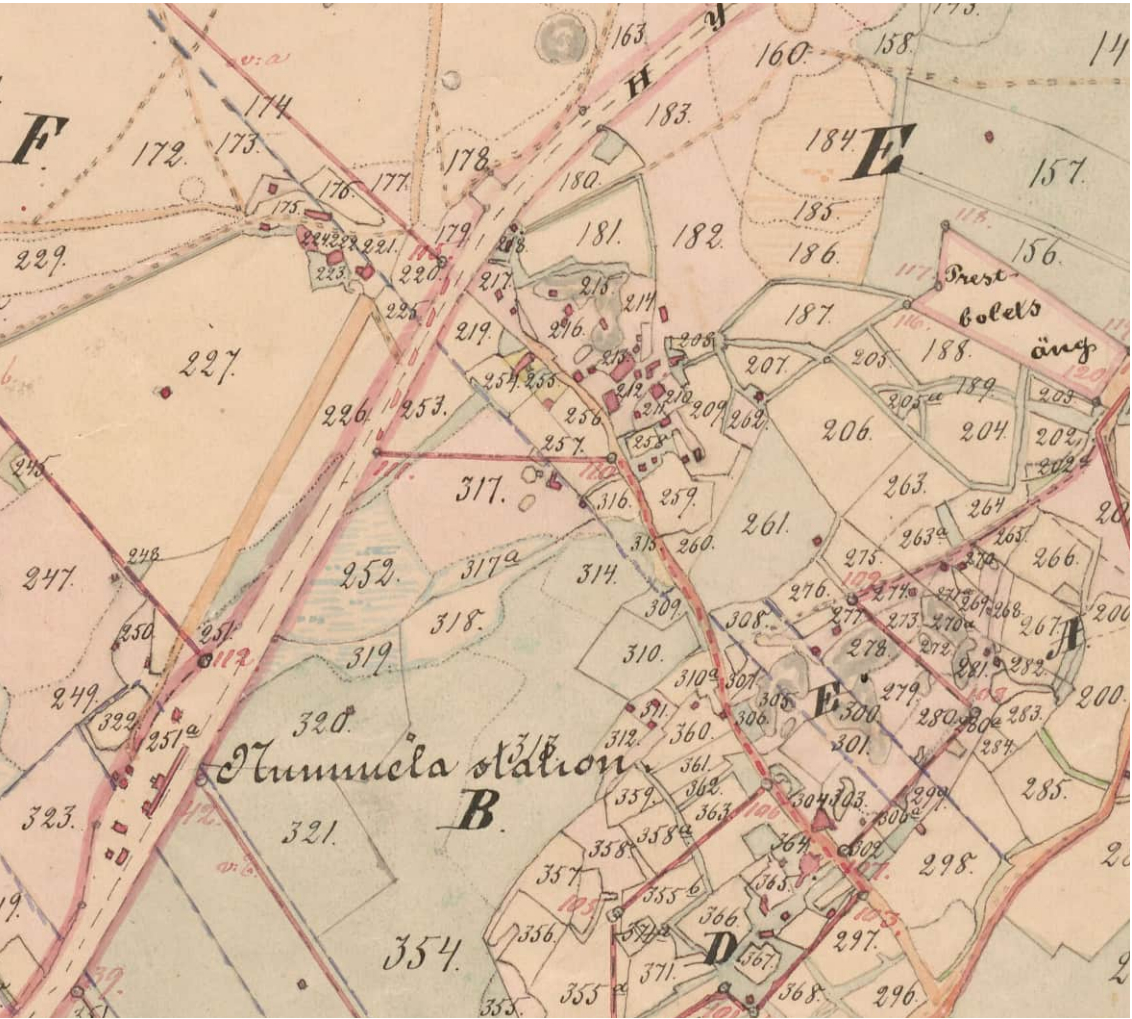
Vihdin Nummelan Kylähistoria ry on kerännyt talteen ihmisten, talojen, yritysten ja yhdistyksien historiaa ja valokuvia. Tämä mittava aineisto on tallennettu yhdistyksen kotisivuille <https://www.nummela.info/vihdin-nummelan-kylahistoria-ry/>. Tässä kappaleessa esitetyt historialliset valokuvat sekä rakennuksia ja toimintaa koskevat tiedot perustuvat suurelta osin tähän mittavaan aineistoon. Aineistosta on tähän selvitykseen poimittu vain alueen kehitystä pääpiirteittäin kuvaavia otteita, huomattavasti kattavampi tietoaaineisto löytyy yhdistyksen verkkosivuilta.

Nummelan kehitykseen on merkittäväällä tavalla vaikuttanut vuonna 1873 valmistunut Hanko-Hyvinkää-rautatie, ja sen varteen Nummelaan perustettu rautatieasema, joka oli ainoa Vihdin alueelle perustettu asema. Rautatieasema nimettiin lähellä sijainneen Nummelan majatalon mukaan. Majatalo ja sittemmin rautatieasema antoi nimen myös paikalle muodostuneelle taajamalle.

Nummelan tuolloisen majatalon omistaja oli suurtilallinen, maakauppias Johan Linden, joka omisti myös mm. koko Ridalin tilan. Hän oli mukana vuoden 1868 pitäjänkokouksessa, jossa käsiteltiin rautatien rakentamista, ja lupasi siellä lahjoittaa ilmaiseksi maata rautatieasemaa varten ja näin asema päädyttiin sijoittamaan osaksi Ridalin tilan maita. Myöhemmin Linden lahjoitti maata muihin kylän kehitystä palveleviin tarkoituksiin.

1900-luvun alkuun mennessä oli rautatieaseman ja myöhemmin Keskipisteeksi nimetyn risteuksen läheisyyteen muodostunut pieni yhdyskunta, joka tuotti ympäristön maataloutta harjoittavalle väestölle palveluja. Nummelan väestö oli yhtäältä tilattomia mäkitupalaisia ja tilojen työväkeä ja toisaalta myös "puuseppien, kirvesmiesten, seppien, muurareiden, räätäleiden ja suutareiden, sähkö- ja puhelinmonttöörien, pikku kauppiaiden ja rautatieläisten kylä, jossa opettajat, tehtailijat ja muutamat toimitusjohtajat olivat jo paikkakunnan mahtimiehiä".¹

¹ Ketola 1975, 57; 1997, 274

Ote Härköilän kylän, sekä Torholan kylän Ridalin ja Kuikun tilojen maista vuodelta 1882. Kartalta ilmenee maiden jakautuminen tilojen välillä. Hemmilälle kuuluneet maat on osoitettu merkinnällä B, Ridalin maat merkinnällä F ja Tuusan maat merkinnällä E. Rakennukset on merkitty punaisin pistein ja pelto sekä niittyalueet keltaisella ja vihreällä. Aseman, Piste- ja Tuusan mäen ympäristöissä oli tuolloin suurempia rakennuskeskittymiä. Kuva KA.

Nummelan ensimmäinen rautatieaseman rakennus oli arkkitehti Knut Nylanderin suunnittelema tyyppirakennus. Rakennus purettiin v. 1917 kun toinen asemarakennus valmistui. Kuva Suomen Rautatiemuseo/ Finna.

Toinen vuonna 1917 valmistunut jugendtyylinen asemarakennus on arkkitehti Bruno Granholmin suunnittelema. Kuva vuodelta 1925, postikortti, Museo- virasto / Finna.

1800- 1900-luvun vaihteessa alkoi Pisteän ympärille nousta taloja. Vihdintien vasemmalle puolen nousi kolme taloa 1900-luvun alussa. Vihdintie 2 tontille kelloseppä Bergman rakennutti uusrenessanssityylinen liiketalon, joka myöhemmin toimi Vihdin Työväen Osuuskaupan (Vison) myymälä. Rakennusta laajennettiin ja myös ilme uudistettiin useaan otteeseen. Rakennus purettiin 1974, jolloin sen tilalle nousi edelleen säilynyt Vihdinseudun Osuusliikkeen liiketalo, joka myöhemmin siirtyi Lohjan Säästöpankille.

Vihdintien radan puoleiselle sivulle, Vihdintie 1 tontille valmistui vuonna 1914 Suomen Maanviljelijöiden kauppa, myöhemmin Auran kauppa. Vanha- Aurana tunnettu rakennus purettiin 2000-luvulla. Sen vierellä sijaitsi Vesalan talo, jossa on toiminut mm 1919 perustettu Vihdin Säästöpankki sekä myöhemmin myös Vihdin Sähkö. Rakennus purettiin Vihdin Sähköyhtiön rakennettua sen viereen uusi 3-kerroksinen toimitalo 1965. Vastakkaisella puolella keskipistettä osoitteessa Asemantien 1 oli 1900-luvun alussa valmistunut Hajaannus niminen kaksikerroksinen taitekattoinen rakennus, jossa toimi mm kirjoja ja nahkatuotteita myyvä kauppa, sekatavarakauppa ja parturiliike. Rakennus purettiin Osuuskauppa Auran uuden edelleen säilyneen Funkis Auran liiketalon tieltä 1938.

Vakinaisen koulun rakentaminen Nummelaan tuli ajankohtaiseksi sen jälkeen, kun oli muodostettu erillinen Nummelan koulupiiri. Syksystä 1899 asti, koulu oli toiminut Härköilän kylän Hemmilän omistajan Alb. Sellgrénin vuokraamissa tiloissa Nummelan rukoushuoneella. Ridalin tilan omistaja Aleksandra Lindén lahjoitti kunnalle koulua varten kahden hehtaarin suuruisen maapalstan Lohjalle vievän tien varresta. Vuonna 1907 koulu pääsi muuttamaan tontille rakennettuun koulurakennukseen. Rakennus purettiin vuonna 1971, kun sen ja kivi­koulun väliin oli valmistunut uusi koulurakennus.¹

1800-luvun loppupuolella oli yhdistystoiminta vakiinnuttanut tärkeän roolinsa suomalaisessa yhdyskunnassa erityisesti työväenliikkeen, naisliikkeen ja kansanvalistuksen saralla. Nummelan Työväenyhdistys Elo perustettiin joulukuussa 1903. Sen toimipaikaksi 1908 valmistunut työväentalo Rientola on edelleen laajennettuna säilynyt. Nummelan edistysseura rakensi vuonna 1913 suuren seurantalonsa Keskipisteen läheisyyteen, nykyisen Osuuspankin kiinteistön (Vihdintie 3) takana olevalle mäelle. Rakennus purettiin vuonna 1980.

¹ <https://historia.vihti.fi>

Nummelan edistysseurojen vuonna 1913 valmistunut seuratalo sijaitsi nykyisen Osuuspankin kiinteistön (Vihdintie 3) takana olevalle mäellä. <https://historia.vihti.fi>

Nummelan Työväenyhdistys Elon toimipaikaksi rakennettu työväentalo Rientola vihittiin käyttöön heinäkuun 26. päivänä 1908. Rakennusta laajennettiin vuonna 1916 ja edelleen mm vuonna 1971. Rakennus on edelleen säilynyt. <https://historia.vihti.fi>

Ridalin maille vuonna 1907 rakennettiin Nummelan ensimmäinen kansakoulurakennus. Koulu purettiin vuonna 1971, kun sen ja kivi­koulun väliin oli valmistunut uusi koulurakennus.. <https://historia.vihti.fi>

Vesalan talo 1920-luvulla. Julkisivun parveke on poissa ja yläkertaa on muutenkin muutettu. Kuva Vihdin Sähköyhtiön historiikista.

Keskipisteen ympäristö 1900 luvun alussa. Vasemmalla Vihdintie 2 tontilla sijaitsi 1800-1900-lukujen vaihteessa rakennettu kelloseppä Bergmanin uusrenessanssityylinen talo. Oikealla Vihdintie 1 osoitteessa sijaitsi Maanviljelijäin kauppa (Vanha-Aura) ja sen takana Vesalan talo. Kuva Veikko Hellen kokoelma, <https://www.nummela.info/>

Nummelassa on harjoitettu toritoimintaa ainakin 1900-luvun alusta lähtien. Vihdin kunnallislautakunnan pöytäkirjoista vuodelta 1900 käy ilmi, että toripäivien pitopaikasta syntyi tuolloin kiistaa. Päätettiin siirtää toripäivät pois kirkon läheisyydestä, joko kirkonkylässä olleen lainajyvästön tontille tai Nummelaan aseman läheisyyteen. Erilaisten äänestysten jälkeen pidettiin Nummelaa ilmeisesti soveliaampana kaupalliseksi keskuksesi. Tämän jälkeen päätettiin vuokrata Ridalin talon maalta Lohjalle vievän tien varrelta tynnyrinalan suuruinen maakappale 40 markan vuotuista vuokraa vastaan 50 vuodeksi ehdolla, että kunta saa käyttää sitä muuhunkin tarkoitukseen kuin toripaikaksi. Alueen itäpuoleiselle reunalle sovittiin rakennettavaksi 10 suljettavaa kauppakojua ja kenttää varten 10 kauppapöytää. Toripäiviä Nummelassa pidettiin joka torstai tai jos silloin oli pyhä edellisenä arkipäivänä.¹

1920-luvulle tultaessa oli Nummelan keskusta ja sen lähiympäristöön muodostunut uutta asutusta, palveluja ja jonkin verran myös liiketoimintaa. Rakentaminen sijoittui edelleen Pisteenväylän ympäristöön sekä vanhojen maanteiden varsille. Toinen asutuskeskittymä oli muodostunut Huhdanmäen ympäristöön. Asutus sijoittui maastollisesti

1 Myllyniemi: Vihdin historia 1800-1918, ss. 141-142

Nummelan reunamuodostuman liepeille ja hyvien pelto-alueiden laitamille, josta maatilojen omistajat myivät tai vuokrasivat maapalstoja omille työntekijöilleen tai muille tarvitseville. Enäjärven ja harjun väliset laajat avoimet viljelysalueet hallitsivat maisemaa vielä pitkään ulottuen syvälle kylärakenteeseen.

Albertinkatu- kylän ensimmäinen katu

Uutena kylämäisen tiheästi rakennettuna katuna erottuu rautatieasemalta luoteeseen Lohjantielle johtava Albertinkatu. Kadun rakensi Hemmilän sukutilan perijä Albert Sellgrén 1900-luvun alussa. Tielinjauksen molemmin puolin palstoitettiin tontteja, joita halukkaat voivat ostaa tai vuokrata. Näin syntyi kaupunkimaista asutusta. Tielinjaus jäi Sellgrénin omistukseen ja lunastettiin kunnalle vasta 1900-luvun lopussa. Aluetta halkovaa kulkuväylää kyläläiset alkoivat sitten kutsua "Albertinkaduksi". Se oli pitkään Nummelan ainoa "katu". Kadun varteen muodostui kaupunkimaisen tiivistä asutusta, sekä useita kauppaliikkeitä mm. Nummelan Talouskauppa Oy ja K. A. Tainion Wirvoitusjuomatehdas. Asemaa vastapäätä toimi vuosina 1923–1969 Urkuharmoonitehdas.²

2 <https://historia.vihti.fi>

Rautatieaseman ympäristöä 1900-luvun alkupuolella. Kuvan keskellä sijaitseva suuri taitekattoinen rakennuksessa toimi vuosina 1923-1969 Nummelan Harmonitehdas 1900-luvun alussa rakennettu ja 1930-luvulla laajennettu rakennus purettiin 2020-luvulla. Sen ympärillä näkyy pienimittakaavaista asutusta ja taustalla komea rautatieaseman rakennus. <https://historia.vihti.fi>

Ote vuoden 1923 Vihdin pitäjänkartalta. Kartalta ilmenee miten rakentaminen oli keskittynyt teiden varsille sekä suoralinjaisen Albertinkadun varteen. KA.

Pilkkuja 1 kohdalle valmistui vuonna 1928 kaksikerroksinen tyyliään 1920-luvun klassismia edustava liiketalo Vanha Eroittaja. Alakerran liikehuoneistoihin asettuivat Nummelan Osuuskassa, Nummelan kirjakauppa ja lyhyttavaraliike. Vuonna 1948 rakennus siirtyi Osuuskalle, joka rakensi Pisteenväylän puoleisen lisäsiiven, jonne tuli pankin tila. Myöhemmin talossa on toiminut mm. Kallen kauppatalo. Tämä Nummelan keskustan vanhin säilynyt kivitalo on useiden muutos- ja laajennusvaiheiden seurauksena ilmeeltään muuttunut, mutta on silti kaupunkikuvassa hyvin tunnusomainen. <https://www.nummela.info/>

Uudelle koulurakennukselle syntyi jo pian tarve. Vuonna 1924 tehtiin ensimmäiset piirustukset Nummelan kansankoulun uutta lisärakennusta varten, mutta niitä ei hyväksytty. Neljä vuotta myöhemmin hyväksyttiin arkkitehti Vietti Nykäsen tekemät piirustukset ja päästiin rakentamaan kivikoulu. Uusi koulutalo vihittiin käyttöön 5.1.1930. <https://historia.vihti.fi>

Yhdyskuntasuunnittelun varhaisia vaiheita

Vuoden 1931 asemakaavalaki ja vuoden 1932 rakennussääntö edellytti, että kaikille taajaväkisille ja muille taajaan asutuille maaseutukeskuksille oli laadittava rakennussuunnitelma. Kunnanvaltuusto totesi, ettei Vihdissä tällaisia keskuksia ole. Ryhdyttiin kuitenkin pohtimaan, ovatko kirkonkylä ja Nummela muodostu-massa taajamiksi. Vuonna 1937 lääninkanslia tiedusteli, miten rakennustoiminta pitäisi järjestää asutuskeskuk-sissa. Nimismies antoi lausunnon, jonka mukaan Nummelan ja kirkonkylän ympärillä pitäisi ryhtyä laatimaan rakennussuunnitelmaa. Taas komitea alkoi pohtia asiaa. He esittivät, että suunnitelma tehdään vasta kun tie- ja vesirakennushallituksen tiesuunnitelmat tulisivat ratkaistuksi. Ilmeisesti suunnittelun esteenä olivat vallitsevat asenteet. Matkailun edistämisestä tuli kirje maaherralta ja siinä kehoitettiin matkailullisten arvojen kohotta-miseen ympäristöjä kaunistamalla. Tämän seurauksena kunnanvaltuusto pyysi valtuutettuja ilmoittamaan ympäristöä rumentavien asuntojen omistajien nimet kunnantoimistoon.¹

Aina 1940-luvulle saakka Nummelan rakentuminen oli ollut varsin vapaata, ja vasta sodan jälkeen se sai ohja-tumman suunnan. Ensimmäinen aluetta koskeva kaavasuunnitelma, Nummelan asemanseudun rakennus-kaava vahvistettiin 19.6.1945.

Funktionalistinen arkkitehtuuri kasvavan taajaman kaupunkikuvassa

Eri aikoina vallinneet arkkitehtuurin suuntaukset tulivat osaksi suomalaisten maaseutupitäjien kaupunki-kuvaa mm osuusliikkeiden ja valtiollisten yhtiöiden, kuten rautateiden ja heidän näiden palveluksessa olleiden eturivin arkkitehtien vaikutuksesta. Keskipisteelle Hajaannuksen vanhan kauppatalon paikalle valmistui vuonna 1938 Osuusliike Auran uusi päämyymälä. Rakennuksen suunnittelija oli aikansa tunnetuimpiin funk-tionalisteihin lukeutunut arkkitehti Erkki Huttunen, joka toimi SOK:n arkkitehtina. Vuonna 1966 siirtyi rakennus vuokralle eri yrityksille ja vuonna 1968 avattiin talon kulmahuoneistoon Nummelan ensimmäinen apteekki.

Eroittajan liiketaloa pitäneen Matilda Lindgrénin veljentytär Rauni Lindroos rakensi tälle Eroittajan suuren tontin takaosasta lohkotulle määräälle 1938 valmistuneen pienehkön matkustajakodin. Funkkistyylinen rakennus toteutettiin ilmeisesti O.Y. Rakennusteollisuus A.B. Byggindustrin julkaiseman kuvaston pohjalta. Tämän ns. kansanfunkkista sisältävän tyyppimalliston suunnitteli vuonna 1937 ruotsalainen rakennusinsinööri Ragnar A. Malmcrona. Kaksikerroksinen rakennus oli alkujaan puuverhoiltu. Vuonna 1972 syttyneen tulipalon jälkeen rakennus rapattiin ja ilme uudistui. Rakennus on edelleen säilynyt. Funktionalismin vaikutus näkyi myös erillispientalojen arkkitehtuurissa. Tästä esimerkkinä on sittemmin puretun Seurantalon mäen pohjois-rinteessä sijainnut rakennusmestari Juho Aarnin tyyppipiirustusten mukaan 1942 valmistunut omakotitalo, jossa näkyy funktionalismin piirteinä pelkistetty linjakas massoittelu ja nurkkaikkunat.

¹ Ketola I 1997, 78-90

Seurantalon mäen pohjoisrinteessä sijaisi rakennusmestari Juho Aarnin tyyppipiirustusten mukaan 1942 valmistunut omakotitalo. Kuva <https://www.nummela.info/>

Osuusliike Auran myymälä 1940 alussa Kuva: Viljo Mannström <https://www.nummela.info/>

Vuoden 1937 ilmakuvastä ilmenee alueen tuolloin edelleen hyvin väljä rakenne. Rakentaminen on pääosin pienimittakaavaista käsittäen yksittäisten liike ja teollisuusrakennusten ohella lähinnä omakotitaloja puutarhatonteilla. Koulun alue suurempine rakennuksineen erottuu Lohjantien eteläpuolella. Radan varressa peltojen keskellä on 1933 perustetun Laatuviljan siilosto. Keskipisteen ja Albertinkadun välinen alue on viljeltyä peltoa. Myös Keskipisteen ympäristön tontteihin liittyy taustalla pelto- ja puutarha-alueita. Ortoilmakuva vuodelta 1937/ MML.

Näkymä entistä Lohjantietä, nykyistä Pilkkupolkua pitkin Pisteelle Oikealla kemioliokaupan suuri talo, vasemmalla Eroittajan talo. Aivan kuvan oikeassa alalaidassa erkanelee tie, joka on nykyinen Hannankatu. Kuva: Viljo Mannström <https://www.nummela.info/>

1933 perustettu Osakeyhtiö Laatuvilja rakensi Nummelan asemalta vuokraamalleen alueelle viljasiilon, josta tuli yksi Nummelan huomattavimpia rakennuksia. Laatuviljan siilosto Asematien varressa. Kuva: Viljo Mannström <https://www.nummela.info/>

2.3 Nummelan lentokenttä

Nummelan lentokenttä rakennettiin sodan tarpeisiin välirauhan aikana elokuussa 1940.

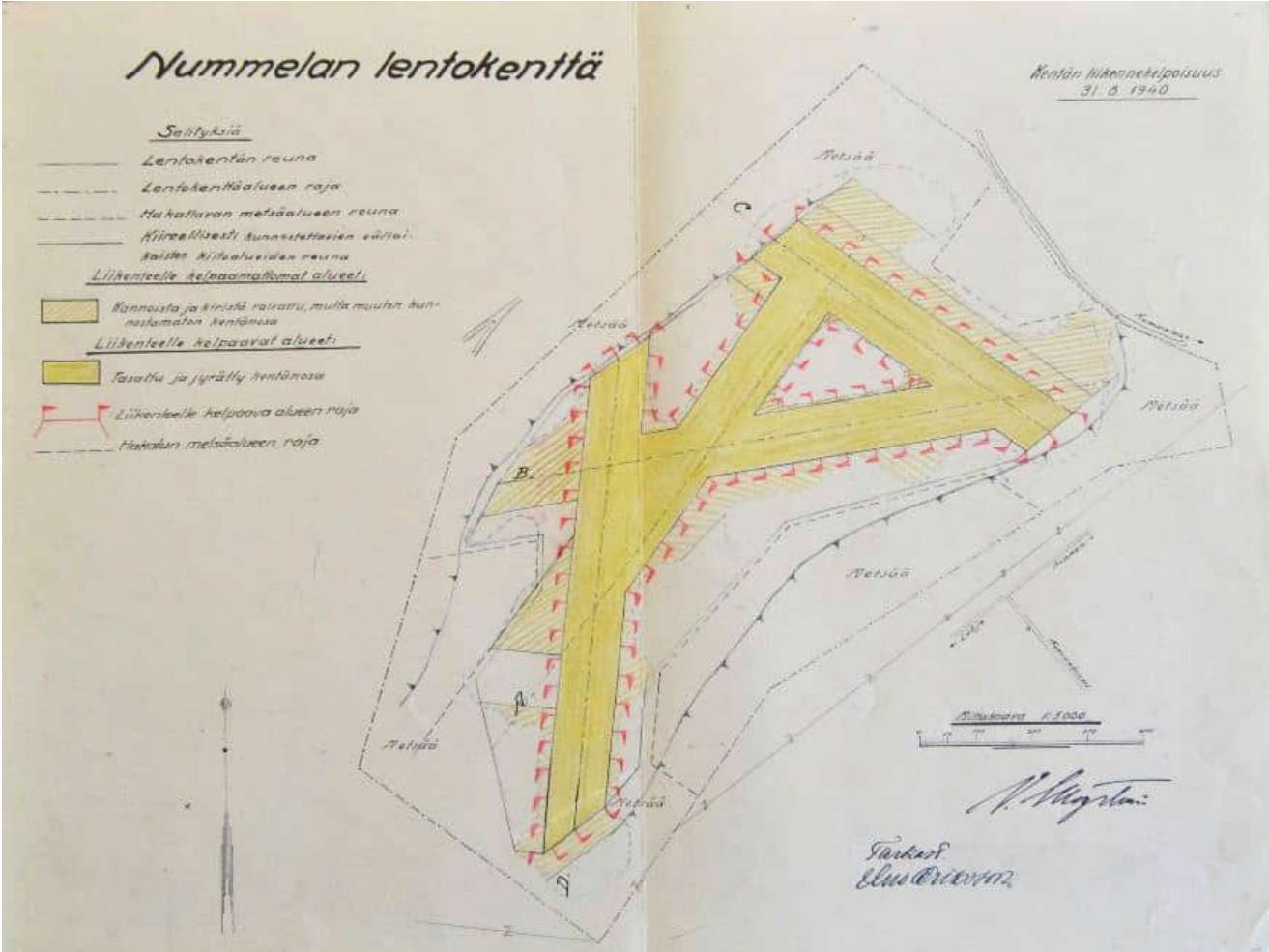
Kentän rakentajina oli työvelvollisia, joita majoitettiin Nummelan kivikoululla. Kenttää pidettiin aluksi Helsinki-Turku-Tukholma-lentolinjan pakkolaskupaikkana. Kiitoratoja oli neljä kattaen sekä perus- että väli-ilmasuunnat. Välirauhan aikana kenttää käytti tukikohtanaan Erillinen Lentolaivue.

Jatkosodan aikana vuosina 1941–1944 kenttä toimi tukikohtana Lentolaivue 6:lle, joka suoritti sieltä käsin mm. meri- ja sukellusvenetorjuntatehtäviä Suomenlahdella. Lentokenttäaluetta laajennettiin sotien jälkeen 1940-luvun lopulla. Kenttä siirtyi harrasteilmailun käyttöön, kun Puolustusministeriö myönsi Helsingin Ilmailukerho ry:lle luvan käyttää kenttää purjelentotoimintaan sekä kesäleiri- ja koulutustarkoituksiin kesästä 1957 alkaen.

Lentokenttä on vaikuttanut Nummelan taajaman kasvuun ja kehitykseen toisen maailmansodan aikana ja sen jälkeen. Nykyisin kenttä on yksi Suomen vilkkaimmista ja tunnetuimmista purjelentokeskuksista.

Lentokentän historiaa ja kulttuuriympäristön arvoja on kuvattu Kristian Tuomaisen/ Heilu Oy. laatimassa selvityksessä Nummelan lentokentän rakennetun ympäristön selvitys 2023.

Nummelan lentokentän liikennekelpoiset osat esittävä karttakuva on päivätty 31.8.1940. Liikennekelpoiset kentän osat on rajattu punaisin lippumerkein. KA, HML.

Jokikunnan kansakoululaiset retkellä Nummelan lentokentällä 1939-1944. Museovirasto / Finna

Harrasteilmailun SM-kilpailut Nummelassa heinäkuussa 1975. Suomen Laskuvarjokerhon hyppykone Pilatus Porter OH-POA. Taustalla näkyvä rakennus on lento-konehalli. Kuvaaja: Tuula Heikkola. Suomen Ilmailumuseo.

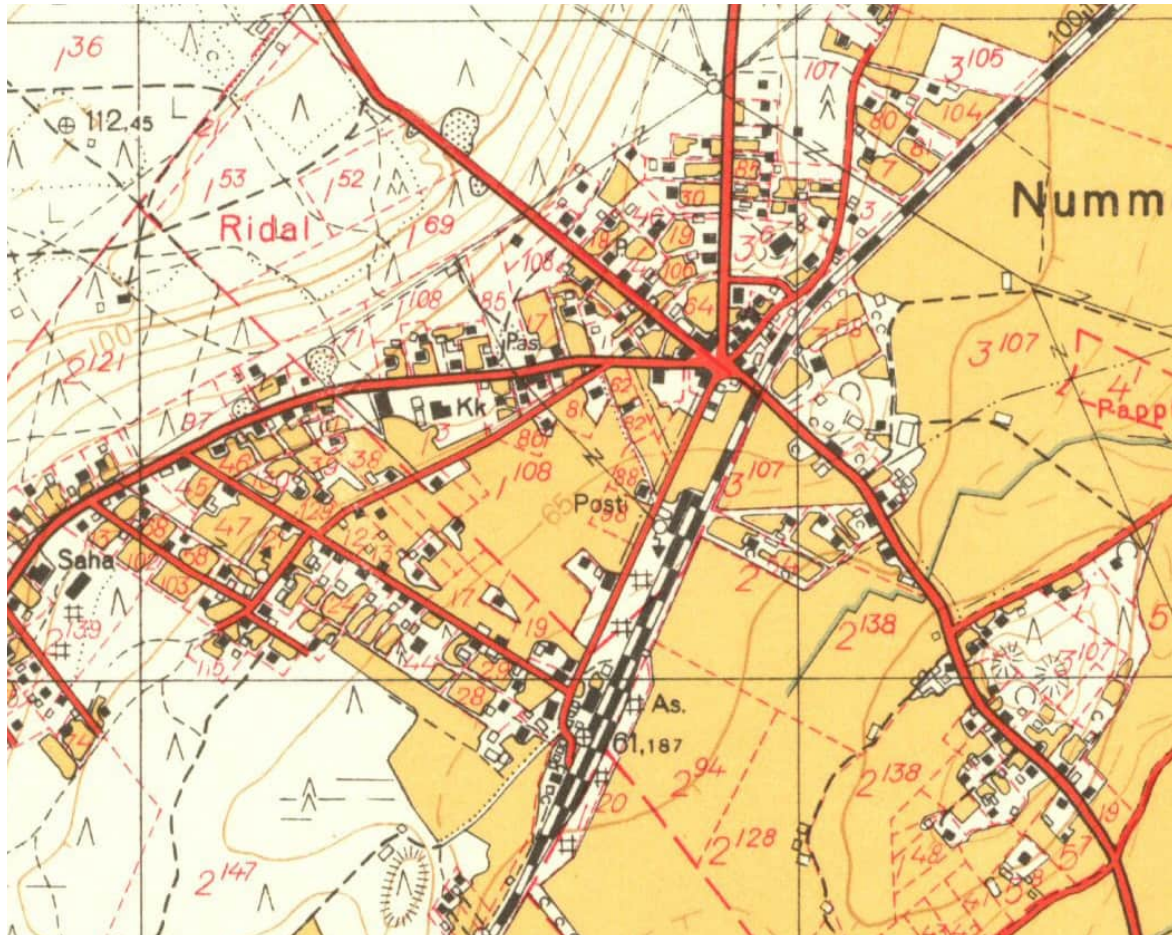
2.4 Taajaman kehitys 1950-luvulta tähän päivään

Aluksi taajaman kasvu oli hyvin hidasta ja vielä vuonna 1950 Nummelassa asui vain 629 asukasta. Varsinaisesti väkimäärä alkoi kasvamaan ja taajamarakenne laajentumaan 1960-luvulla pääkaupunkiseudulle suuntautuvan maassamuuton ja teollistumisen seurauksena, mikä loi tarpeen lisärakentamiselle myös kehyskunnissa.

Rakentaminen oli ollut varsin vapaata ja vasta sodan jälkeen se sai ohjatun suunnan. Edellä mainitun 1945 vahvistetun Nummelan asemaseudun asemakaavasuunnitelma muutettiin vuonna 1952 ja rakennuskaavaa laadittiin vuosina 1963, 1964 ja 1965. Tämän jälkeen asetettiin koko kunta rakennuskieltoon yleiskaavan laatimista varten. Nummelan kaavoituksen ongelmana oli yleissuunnitelman puuttuminen ja jo toteutetun uudisrakentamisen tuomat vaikeudet.¹

Edelleen 1950-luvulla uusi asutus sijoittui vapaamuotoisesti täydentäen olevaa pientalovaltaista rakennetta. Kartoilla keskusta-alue näyttyy kylämäisen tiiviinä, mutta edelleen järjestymättömänä vapaasti rakentuneena alueena. Tontteihin liittyy laajoja piha- ja puutarha-alueita, jotka toisinaan sijoittuva tontin takaosaan ja toisinaan tontin kadun puoleiseen osaan. Harjun yli Haapakylään johtava suora katu näyttää saaneen aiempaa korostuneemman aseman. Keskipisteen kaupunkitilaa rajaavat 1-2 kerroksiset asuin- ja liikerakennukset eri vuosikymmeniltä, näistä uusimpana Uuden-Auran liikerakennus sekä 1958 rakennettu Shellin huoltoasema. Albertinkatu kadun reunaan sijoituvine rakennuksineen noudattaa kaupunkimaisempaa jäsentelyä.

¹ Ketola II, 1997, 242- 250, Piipponen 1998

Ote vuoden 1958 peruskartalta. MML

Keskipiste 1950- 1960-lukujen vaihteessa. Kuvassa vasemmalla Shellin huoltoasema, Auran myymälä (Hajaannus) ja vanha Eroittaja, Varkaanoron toisella puolen Vihdinseudun Osuusliike (Viso). Kuvassa oikealla etualalla Auran asunto ja sauna, maatalousmyymälä piharakennuksineen, Kukko-talo ja sen takana Vihdin Sähkö OY:n Vesala. Kuvan yläreunassa näkyy työväentalo Rientola <https://www.nummela.info/>

Vuonna 1958 Asemantien varteen valmistunut Shellin uusi huoltoasema, johon liittyi suurin lasipinnoin varustettu moderni ikkuna-seinä. Kuva: Mikko Långström <https://www.nummela.info/>

Suora näkymä Meritieltä harjulle asti arviolta 1950-luvun alussa ennen rautatiesillan rakentamista. Kuva: Viljo Mannström <https://www.nummela.info/>

Vuonna 1963 valmistunut rautatiesilta toi muutoksen keskipisteen kaupunkikuvaan. Kuva Pentti Karvinen <https://www.nummela.info/>

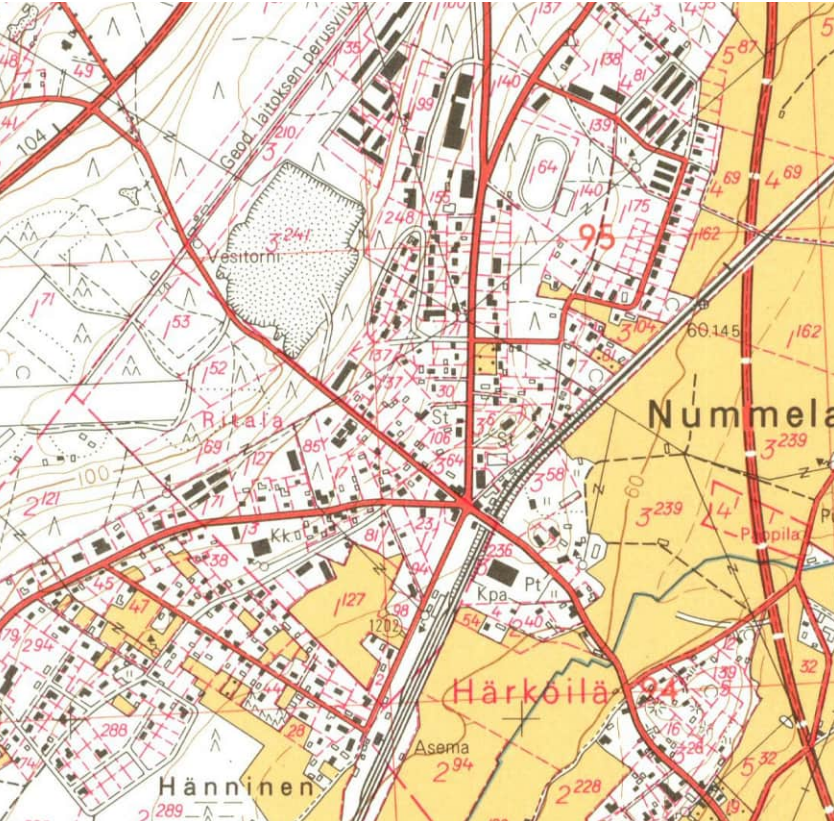
1960- ja 1970-luvut merkitsivät suurta kasvun ja uudistumisen aikaa Nummelassa. Keskustan alueella rakennuskanta uudistui ja useat satulakattoiset puurakennukset, niin liike- kuin asuinrakennukset saivat väistyä uuden modernin ja tehokkaamman rakentamisen tieltä. Mittakaava säilyi kuitenkin tiivistymisestä huolimatta pienenä, eikä juuri 2-3 kerrosta korkeampaa rakennuskantaa muodostunut. Rivitalot yleistyivät sekä koko maassa että myös Nummelassa uutena rakennustyyppinä. Suomessa rakennustyyppinä yleistynyt rivitalorakentaminen sai Nummelassa näkyvän aseman. Taajamarakenteen reuna-alueilla mm. harjun rinteeseen ja Kuoppanummen alueelle toteutettiin useita ajanmukaisia rivitalokohteita, edelleen kuitenkin varsin pieninä ryhminä tai yksittäisinä rakennuksina. Keskipisteen ympäristön täydennysrakentaminen tapahtui edelleen 1960-luvulla vanhaan tieverkostoon tukeutuen. Keskipisteen hierakkinen aseman alueen liikekeskustana säilyi edelleen taajaman kasvaessa ja jopa koheni junaradan yli toteutetun uuden sillan myötä.

Talvinen näkymä entiseltä Haapakyläntieltä (nykyinen Sentraalipolku) kohti Keskipistettä. Tien oikealla puolella taustalla näkyy Eroittajan kivitalo ja sen edessä 1949 valmistunut omakotitalo. Tien vasemmalla puolella puiden peittämänä on Vison ravintola, Vison teurastamorakennuksen pääty sekä nykyisen Torikeskuksen (entisen Harjunsyrjän) alueella ollut leipomorakennus. Kuva: Viljo Mannström <https://www.nummela.info/>

13.6.1974 vahvistettu Nummelan keskustan rakennuskaava loi pohjaa Keskipisteen ympäristön uudistumiselle ja tehostamiselle. Liikennejärjestelyjä muutettiin ja mm Keskipisteeltä länteen johtaneen Lohjantien osuus muutettiin kävelytieksi ja Lohjantie linjattiin kulkemaan kehätienä keskustan ympäri. Ajanmukaisena kaupunkirakenteellisena ratkaisuna näkyy ajoneuvokaduista eriytetty kevyen liikenteen verkosto. Kaupunkirakennetta jäsenneltiin ja säännönmukaistettiin oikomalla tonttijakoa.

Keskipisteen ja ns vanhan Nummelan välinen pääosin rakentamattomana säilynyt alue kaavoitettiin nelikerroksisia kerrostaloja ja näiden väliin sijoittuvaa Asemapuistoa varten. Kerrostalotontteja osoitettiin myös mm. uuden linjauksen saaneen Lohjantien ja Vihdintien varsille. Nummelan ensimmäiset kerrostalot ehtivät valmistua jo ennen kaavan vahvistamista Lohjantie 17 tontille vuonna 1970 ja Hannankadun varteen vuosina 1972 ja 1973. Nämä varhaiset kerrostalot ovat 3-kerroksisia lamellitaloja, joihin liittyy levyverhoillut pitkät sivut nauhanmaisesti jäsenneltäine ikkunoineen, parvekejulkisivu, tasakaton vaikutelmaa luova loiva satulakatto, punatiiliset päädyt sekä lämpökeskuksesta nouseva savupiippu.

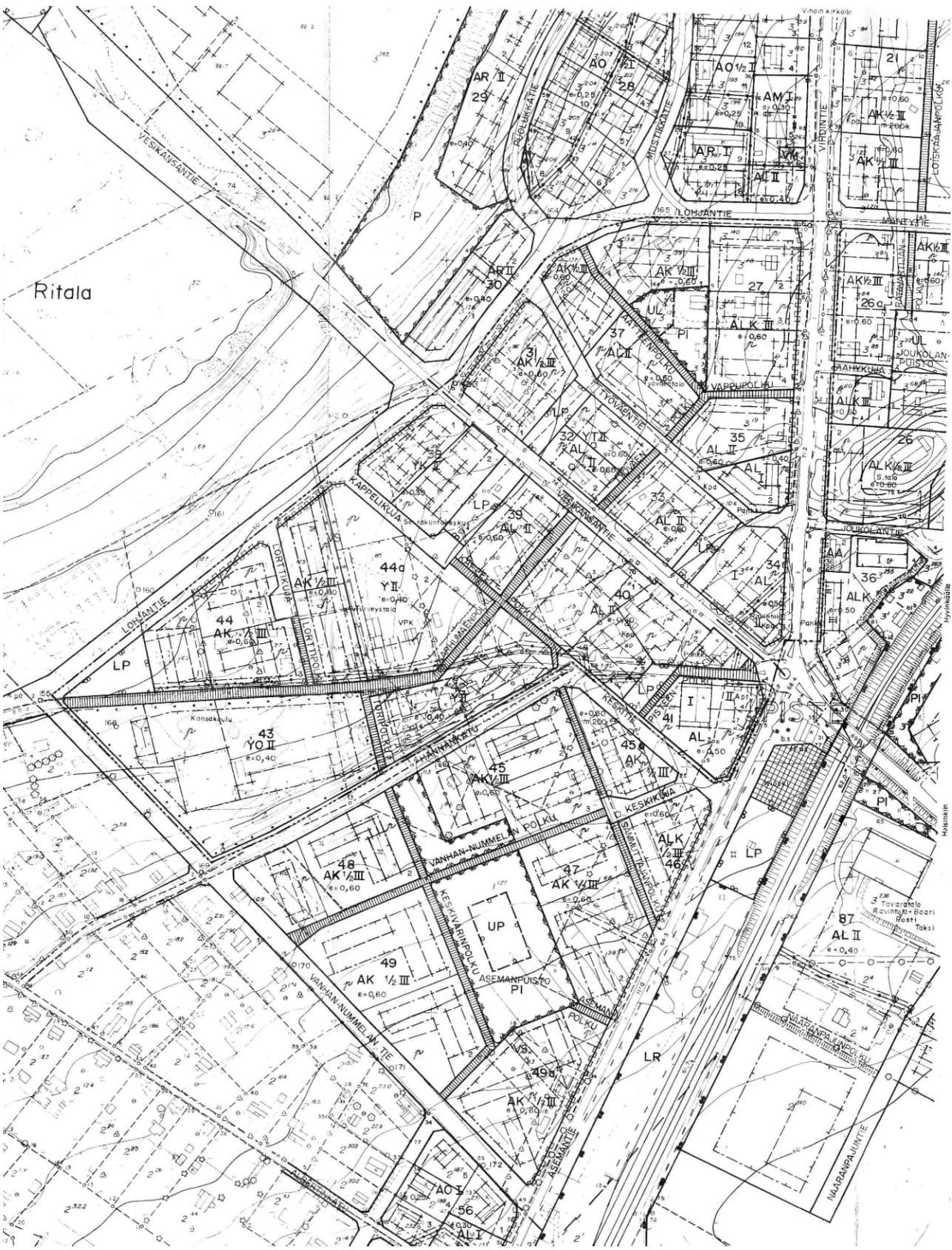
Ote vuoden 1972 peruskartalta. MML

Lohjantie 17 osoitteeseen vuonna 1970 valmistuneessa kerrostalossa toistuvat aikakaudelle tyypilliset piirteet, nauhamainen julkisivujäsentely, punatiilinen päätyjulkisivu sekä lämpökeskuksesta nouseva savupiippu.

Vain hieman myöhemmin vuonna 1976 toteutettu Ojakkalan-tie 2 kerrostalo edustaa myöhempää teollista betonielementtirakentamista, jossa julkisivuja ryhmittää elementtijako aukkomaisine ikkunoineen.

Nummelan keskustan rakennuskaava 13.6.1974. Vihdin kunta

Vuoden 1968 ortoilmakuva / MML.

Nummelan Keskipiste vuonna 1966. Meritien varteen Tuusan entiselle pellolle on samana vuonna valmistunut Osuusliike Auran moderni tavaratalo. Kuva <https://www.nummela.info/>

Vihdin Sähköyhtiön uusi toimitalo valmistui vuonna 1965 Vihdintie 1 tontille. Rakennuksessa toimi alkuun Sähköyhtiön myymälän ohella mm pankki (KOP) ja asuste-liike. Ylemmät kerrokset olivat asuinkäytössä, lisäksi talossa oli seurakunnan ja marttojen yhdistystiloja. Kuva <https://www.nummela.info/>

Vuonna 1974 valmistui Keskipisteen laidalle Vison tontille uusi liikerakennus, jossa toimi Yhdyspankki, E-Market, Alko ja Ravintola Sarkka.

Taajaman leijenemisuunnat 1980-luvulta eteenpäin

Ortoilmakuva vuodelta 1990. MML <https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/>

Ortoilmakuva vuodelta 2024. MML <https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/>

Vuosien 1990 ja 2024 ilmakuvien vertailu kertoo Nummelan taajaman merkittävästä laajenemisesta etenkin junaradan kaakkoispuolisille alueille. Vielä 1990-luvulla näkyvät laajat peltoalueet on rakennettu täyteen. Uusi pientalo- ja kerrostaloasutus muodostaa mittakaavallisesti aiempaa huomattavasti suurempia yhtenäisiä kokonaisuuksia. Porintien liittymän ja Keskipisteen alue on kasvanut uudeksi liikekeskustaksi, jota hallitsevat kauppakeskusten suuret marketit pysäköintialueineen. Uutta pientaloasutusta on myös muodostunut Porintien itäpuolelle Enärantaan. Taajamarakenne on pohjoisessa kuroutunut kiinni Härköilän vanhaan ryhmäkylään ja etelässä kapean puistokaistaleen erottamana Ridalin kartanon tilakeskukseen. Radan pohjoispuolella pientaloasutus on laajentunut lounaassa Rajanummen alueelle ja koillisessa Lankilan alueelle. Taajaman laajenemisalueille sijoittuva rakentaminen ei merkittävästi ole muuttanut kulttuuriympäristön arvokkaiden kohteiden asemaa lukuun ottamatta yksittäisiä kohteita kuten Härköilän ryhmäkylä, Ridalin lähiympäristö sekä Tuusan kylämäki. Aikakautta ei tässä selvityksessä käsitellä laajemmin, koska siihen ei ikänsä puolesta liity kulttuuriympäristön kriteerejä täyttäviä kohteita.

Kuoppanummen koulu 2004

Linjaportin ostoskeskus ja linja-autoasema (1989)

3. RAKENNETTU KULTTUURIYMPÄRISTÖ

3.1 Rakennuskannan ikärenkaat

Yhdyskuntarakenteen kehityksen vaiheet ovat luettavissa nykyisen rakennuskannan ikää kuvaavilta kaavioilta. Näistä ilmenee, miten uudisrakentaminen eri aikakausina on määrällisesti ja alueellisesti sijoittunut. Kaavioita tulkitessa tulee ottaa huomioon, ettei näistä ilmene poistunut rakennuskanta, joka koskee etenkin vanhempia rakennuskerrostumia, mm. Keskipisteen ympäristössä on taajaman alkuvaiheiden 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun rakennuskanta lähes kokonaan myöhemmin uusiutunut.

Vanhinta rakennuskerrostumaa 1800-luvulta ja 1900-luvun alusta on säilynyt vanhoilla kyläalueilla ja maatiloilla Enäjärven ja Hiidenveden rannoilla, Haapakyläntien varressa, Hiidenveden ympäristöön perustettujen täysihoitoloiden ja Vuorelan kasvatuslaitoksen, sekä keskusta-alueella rautatieaseman ja Pistein ympäristöissä. Rakennukset ovat pääosin 1900-luvun alkuvuosikymmeniltä, mutta joukossa on myös yksittäisiä 1800- ja vanhimmilta osiltaan jopa 1700-luvulta peräisin olevia rakennuksia.

1920-1950-lukujen rakennuskanta painottuu keskustan alueelle, Haapakyläntien varteen sekä Hiidenveden rannoille. Vähäistä täydennysrakentamista muodostui myös vanhoille kyläalueille ja kyläteiden varsille. Yhtenäistä jälleenrakennuskauden aluekokonaisuutta alueelle ei tuolloin muodostunut.

1960- ja 1970- luvut merkitsivät Nummelalle merkittävän kehitys- ja laajentumisvaiheen, mikä näkyy aikakauden rakennuskannan edelleen hallitsevana määränä. Rakentaminen levittyäytyi tuolloin harjun kaakkoispuolelle pitkänä ja paikoin tiiviinä rakenteena. Myös Pistein ympäristöön muodostui tuolloin paljon uudisrakentamista,

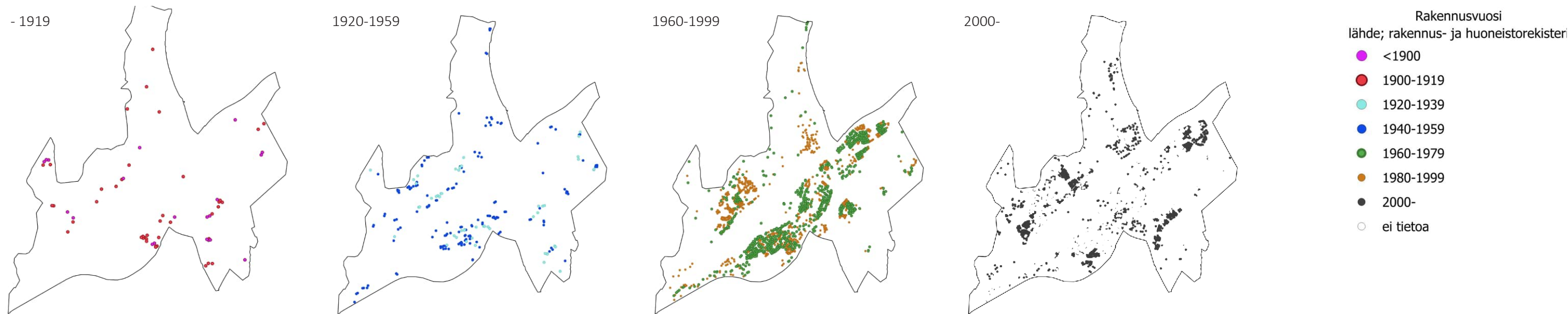
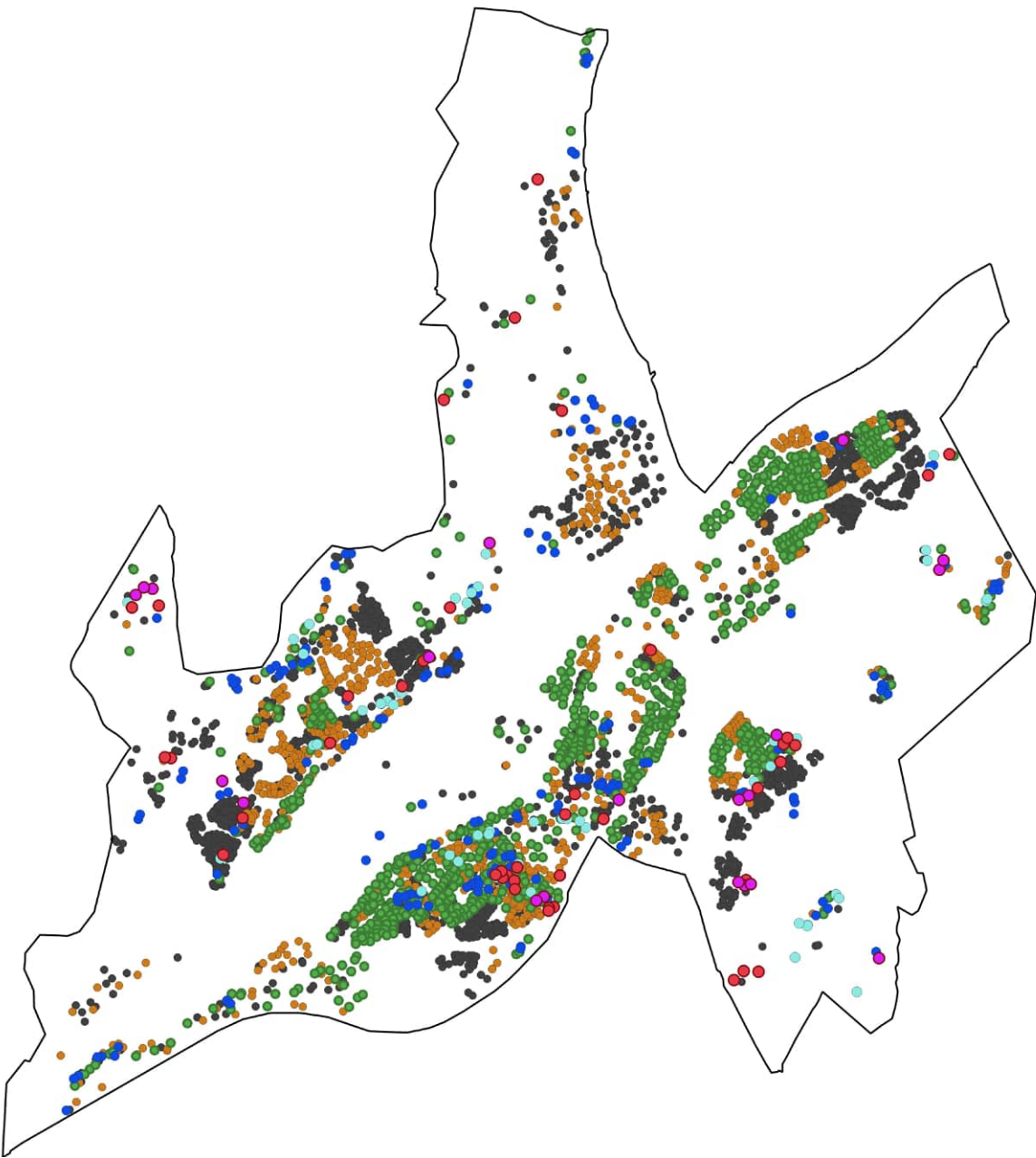
jonka tieltä purettiin vanhempaa rakennuskantaa. Yhtenäisiä aikakauden alueita muodostui keskustan laajenemisalueille koillisessa Lankilan suunnalla ja lounaassa Kenttälän suunnalla. Tuolloin rakentui myös Härköilän kylän kupeeseen uusi pientaloalue.

1980- 1990 luvuilla asutus edelleen laajeni etenkin harjun pohjoispuolella Tuohivehmaan ja Haakkoinmaan, sekä Hiidenrannan alueille tiiviinä pientaloalueina. 2000- luvun rakennuskanta sijoittuu edelleen uusina laajenemisalueina eri puolille selvitysalueita. Asutuksen laajempia uudisalueita on Enäjärven lounaispäädyssä, sekä harjun luoteispuolella Kopunsuon ja Kopunmaan alueilla.

Keskustan kaupunkikuvassa näkyvän muutoksen on tuonut radan kaakkoispuolelle Tuusan tilan pelloille 1980-luvulta alkaen laajentuneet keskustatoiminnot. Tämän alueen merkitystä on kasvattanut myös 1976 valmistunut aluetta halkova Porintie. Alueesta suurine liikekeskuksineen on muodostunut uusi sisääntuloalue Nummelan vanhaan keskustaan.

2000-luvulla on uusia asuinalueita muodostunut Ridalinlahden luoteispuolelle, Lankilan alueelle sekä harjun luoteispuolelle Raimolan ja Kopunmaan alueille. Myös Rajanummen alueelle Vihdin kunnan talon läheisyyteen on muodostunut uutta rakentamista.

Rakennus- ja huoneistorekisterin tietoihin perustuvissa kartoissa on jonkin verran epätarkkuuksia etenkin vanhemman rakennuskannan osalta.

3.2 Rakennetun kulttuuriympäristön kohteet ja arvotus

Selvityksen tavoitteena on ollut muodostaa kokonaiskuva alueen rakennetusta kulttuuriympäristöstä ja tunnistaa sekä arvottaa yleiskaavatyössä huomioon otettavat arvokkaat rakennetun kulttuuriympäristön kohteet ja aluekokonaisuudet. Työ on rajaukseltaan yleiskaavatasoinen selvitys, johon ei ole sisältynyt yksityiskohtaista rakennusinventointia. Asemakaavatyön yhteydessä saattaa olla tarpeen tarkentaa selvitystä, siinä tarkemmin määriteltävien rakennuskohtaisten suojelutavoitteiden taustaksi.

Tavoitteena on ollut tunnistaa jo tunnettujen maakunnallisesti ja/tai valtakunnallisesti arvokkaiden kulttuuriympäristöjen lisäksi osayleiskaavassa huomioon otettavia muita ajallisesti ja alueellisesti tyypillisiä arvokkaita rakennuksia, rakennettuja aluekokonaisuuksia ja kulttuuriympäristöjä. Työssä on tarkasteltu kaikenikäistä ja eri typologioita edustavaa rakennettua kulttuuriympäristöä, kuten mm. asuinrakennuksia ja kyläympäristöjä pihapiireineen, julkisia, liike- ja teollisuusrakennuksia, lomarakennuksia sekä erilaisia merkittäviä ympäristökokonaisuuksia, kuten rautatieaseman ympäristö, keskustakorttelit aukioineen sekä lentokenttäalue rakennuksineen.

Työ perustuu pääosin aiempiin selvityksiin, joiden ajanmukaisuutta on arvioitu maastokäyntien perusteella. Työn ulkopuolelle on rajattu maakunnallisesti ja valtakunnallisesti arvokkaat kohteet, jotka tässä selvityksessä esitetään aiempien inventointien mukaisina.

Selvityksessä annetaan suosituksia kulttuuriympäristön huomioon ottamisesta osayleiskaavoituksessa erityisesti maankäytön muutospainealueilla (taajaman laajenemisaalueet), potentiaalisilla täydennysrakentamisalueilla Nummelan keskustassa sekä Veikkoinkorven työpaikka-alueesta pohjoiseen Oinasjoen ympäristössä.

Alueelle sijoittuu aiemmin tunnistettuja maakunnallisesti ja valtakunnallisesti merkittäviä kulttuuriympäristöjä. Alueella on noin 50 asemakaavalla suojeltua rakennusta tai korttelialuetta.

Nummelan osayleiskaava-alueeseen sisältyy useita jo aiemmissa inventoinneissa arvokkaiksi luokiteltuja kulttuuriympäristöjä ja kulttuuriympäristön kohteita. Näiden lisäksi on tämän selvityksen tuloksena paikannettu sekä uusia aluekokonaisuuksia että myös yksittäisiä rakennuskohteita.

RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN ARVOKKAAT ALUEKOKONAISUUDET

Kulttuuriympäristön arvokkailla aluekokonaisuuksilla tarkoitetaan tässä selvityksessä alueita, jotka edustavat sellaisia kulttuuriympäristön arvoja, joiden säilyminen kohteen arvon ja ominaislaadun vaatimalla tavalla olisi turvattava kaavoituslainsäädännön tai rakennusperinnön suojelua koskevan lain keinoin.

Alueiden vaalittavat ominaispiirteet, arvot ja muutosherkkyys on kuvattu seuraavilla kohdekorteilla. Merkintä yleensä mahdollistaa alueen luonteeseen ja mitta-kaavaan sovitettuja muutoksia. Alueilla, joilla on korkean muutosherkkyys on mahdollistavat rajatumpia muutoksia kuin alueet, joilla on vähäisempi muutosherkkyys. Alueisiin sisältyviä rakennetun ympäristön kohteita, puutarhakohteita tai ympäristön vaalittavia rakenteita kuten esimerkiksi muureja tai terassointeja, ei tässä yleiskaavatasoisessa selvityksessä ole määritelty kattavasti. Asemakaavatasolla tulee selvityksiä tältä osin tarkentaa.

Aluekohteet on jaoteltu kahteen luokkaan;

Rakennettu kulttuuriympäristö

- Tiiviit hyvin säilyneet vanhat kyläalueet rakennuksineen, pihapiireineen ja kyläteineen
- Vanhojen maatilojen tilakeskukset rakennuksineen, puutarhoineen, sekä maiseman kannalta keskeisine lähiympäristöineen
- Alueen kulttuurihistoriaa ja perinteistä rakentamista leimaavat alueet, kaupunkikuvallisesti hyvin säilyneine rakennuksineen ja puutarhoineen, katu-ympäristö on säilyttänyt keskeiset piirteensä ja mittakaavansa myöhemmästä täydennysrakentamisesta huolimatta
- Perinteisen ilmeensä hyvin säilyttäneet vanhat kylä- ja kartanoympäristöt, alkuperäiseltä ilmeeltään hyvin säilyneet maatilojen talouskeskukset rakennuksineen ja pihapiireineen, joiden ympäristö on maatalouden leimaamaa kulttuurimaisemaa.

Avoimena säilytettävä kulttuurimaisema

Arvokkaaseen rakennettuun kulttuuriympäristöön liittyvä avoimena säilytettävä alue, jolla on erityistä merkitystä laajemman kulttuurimaiseman ja kulttuurihistorian sekä näkymien kannalta.

Maisemallista kokonaisuutta muodostavat vanhat hyvin säilyneet viljelymaisemat reunavyöhykkeineen

RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN KOHTEET

Kulttuuriympäristön kohteilla tarkoitetaan tässä selvityksessä rakennuksia tai rakennusryhmiä, kuten pihapiiriin kuuluvia asuinrakennuksia talousrakennuksineen, liike- ja julkisia rakennuksia sekä yksittäisiä maatalouteen tai muuhun tuotantoon liittyviä rakennuksia, jotka edustavat sellaisia kulttuuriympäristön arvoja, joiden säilyminen kohteen arvon ja ominaislaadun vaatimalla tavalla olisi turvattava kaavoituslainsäädännön tai rakennusperinnön suojelua koskevan lain keinoin.

SUOJELUPERUSTEET

Museon ylläpitämään tietokantaan (MIP) on kirjattu kunkin kohteen erityiset suojeluperusteet ja suojelusuositus, jonka lähtökohtana on kohteen keskeisten ominaispiirteiden ja arvojen tunnistaminen.

Tässä kohdassa korostuvat esimerkiksi erityinen kulttuurihistoriallinen arvo, harvinaisuus, tyypillisuus, arkkitehtoninen korkea laatu tai asema maisemassa,

Suojeluperusteita tukee kolmijakoinen arvotus: kulttuurihistoriallinen, rakennushistoriallinen ja maisemallinen/ kaupunkikuvallinen arvo. Kohteen suojelusuositus ei määräydy yksin todettujen arvojen lukumäärän mukaan, koska yksikin arvokategoria voi olla hyvinkin vahva suojeluperuste.

HISTORIALLINEN (KULTTUURIHISTORIALLINEN) ARVO

Kulttuurihistoriallinen arvo on laaja käsite, jolla halutaan ilmaista, että kohteen säilyttäminen aineellisen ja henkisen kulttuuriperinnön ilmentymänä on yhteisön kannalta toivottavaa. Tässä yhteydessä on syytä kiinnittää huomiota erityisesti vanhemman säilyneen kyläasukuksen, maatilojen, suurtilojen ja kartanoiden, 1900-luvulla perustettujen uusien maatilojen, huviloiden, omakotitalojen, sekä julkisten rakennusten, koulujen ja tuotantolaitosten kulttuurihistorialliseen merkitykseen.

RAKENNUSHISTORIALLINEN ARVO

Rakennushistoriallinen arvo voi liittyä esimerkiksi rakennuksen arkkitehtoniseen eheyteen tai ominaislaatuun, huomionarvoiseen rakennustekniseen ratkaisuun, paikallista tai erityistä rakennusperinnettä ilmentävään toteutukseen ja rakennuksen tyypillisyyteen tai harvinaislaatuun. Rakennuksen erityinen käyttötarkoitus voi myös olla rakennushistoriallisen arvon peruste.

YMPÄRISTÖLLINEN ARVO (MAISEMALLINEN, KAUPUNKI- TAI KYLÄKUVALLINEN ARVO)

Arvokkaaksi katsotaan rakennetussa ympäristössä merkittävä ja kulttuuri- maisemaan vaikuttava tai ympäristökuvaa rikastuttava rakennus tai rakennusryhmä, jonka säilyttäminen on maisemanäkymien, kylä- tai kaupunkikuvan kannalta toivottava.

Kohteet on luokiteltu kolmeen arvoluokkaan 1, 2 ja 3, joiden perusteella esitetään suojelusuositukset osayleiskaavaa varten. Arvotettuihin kohteisiin sisältyy sekä aikaisemmissa inventoinnissa tarkasteltuja kohteita että uusia kohteita, joiden arvot ovat nousseet esiin kulttuuriselvityksen inventointityön yhteydessä.

Kohteiden arvotuksen perustelu:

Arvoluokka 1

ERITYINEN HISTORIAALLINEN/ KULTTUURIHISTORIAALLINEN ARVO JA TODISTUSVOIMA

- Kartanokulttuuria edustavat rakennusryhmät pihapiireineen ja puutarhoineen
- Kylien kantatilojen asuin- ja talousrakennukset pihapiireineen, jotka ilmentävät vuosisatoja jatkunutta maanviljelykulttuuria ja joiden ominaispiirteet ovat hyvin säilyneet
- Maatalouteen liittyvät muut asuin- ja talousrakennukset pihapiireineen, jotka ilmentävät pitkään jatkunutta viljelykulttuuria ja joiden ominaispiirteet ovat hyvin säilyneet
- Alueelle tunnusomaiset, ilmeeltään hyvin säilyneet vanhemmat yhteisöjen rakennukset, koulut ja seuraintalot
- Rautatieympäristön varhaiset tyyppirakennukset puistoineen ja laiturirakenteineen

ERITYINEN RAKENNUSHISTORIAALLINEN ARVO JA MERKITTÄVYYS

- Maatilojen 1900-luvun alkupuolella tai aiemmin rakennetut, alkuperäiseltä ilmeeltään hyvin säilyneet päärakennukset ja talousrakennukset
- Taajaman varhaiset 1900-luvun alun asuin- ja liikerakennukset, joiden ominaispiirteet ovat hyvin säilyneet laajennuksista ja muutoksista huolimatta
- Toista maailmansotaa edeltävältä ajalta säilyneet rakennukset, jotka ilmentävät rakennusajalleen ominaista omakotiarkkitehtuuria ja joiden ominaispiirteet ovat hyvin säilyneet laajennuksista ja muutoksista huolimatta
- Kohteet, jotka arkkitehtuurinsa puolesta ovat erityisen huomionarvoisia, esimerkiksi tunnetun arkkitehdin tuotantoa hyvin edustavat rakennukset

- Rautatieympäristön vanhat rakennukset

**ERITYINEN YMPÄRISTÖLLINEN ARVO
(MAISEMALLINEN , KAUPUNKI- TAI KYLÄKUVALLINEN ARVO)**

- Maatilojen asuin- ja talousrakennusryhmät pihapiireineen, joiden ympäristö on maatalouden leimaamaa kulttuurimaisemaa.
- Avoimessa viljelymaisemassa tai kylätien maisemassa näkyvästi sijoittuvat, alueen kulttuurihistoriaa ja perinteistä rakentamista edustavat rakennukset ja rakennusryhmät.
- Alueen kehityshistorian ja identiteetin kannalta merkittävät rakennukset, ja rakennusryhmät
- Kohteen kaupunkikuvallinen erityisasema ja merkitys

Arvoluokka 2

HISTORIAALLINEN/ KULTTUURIHISTORIAALLINEN ARVO JA TODISTUSVOIMA

- Alueen asutushistoriaa ilmentävät kohteet, joiden alkuperäiset ominaispiirteet ovat edelleen tunnistettavissa
- Maatalouden elinkeinoihin ja kyläkulttuuriin liittyvät kohteet, joiden säilyttäminen aluekokonaisuuden kannalta on toivottavaa
- Alueelle tunnusomaiset, alueen varhaista kaupallista toimintaa edustavat ilmeeltään hyvin säilyneet liikerakennukset
- Alueelle tunnusomaiset, alueen kehityksen kannalta merkittävät varhaista teollista toimintaa edustavat ilmeeltään hyvin säilyneet teollisuusrakennukset

RAKENNUSHISTORIAALLINEN ARVO

- Maatilojen 1900-luvun alkupuolella tai aiemmin rakennetut päärakennukset ja talousrakennukset, joiden ominaispiirteet ovat korjausten ja laajennusten jälkeen edelleen tunnistettavissa
- Muut kohteet, jotka ovat rakennusajalleen tunnusomaisia tai arkkitehtuuriltaan huomion arvoisia; ja joiden alkuperäiset ominaispiirteet ovat hyvin tunnistettavissa myöhemmistä muutoksista huolimatta
- 1900-luvun eri aikakausilla rakennetut arkkitehtuuriltaan edustavat liike- ja toimistorakennukset, joiden ominaispiirteet ovat hyvin säilyneet

**YMPÄRISTÖLLINEN ARVO
(MAISEMALLINEN, KAUPUNKI- TAI KYLÄKUVALLINEN ARVO)**

- Melko hyvin säilyneet maatilojen asuin- ja talousrakennusryhmät, joiden ympäristö on maatalouden leimaamaa kulttuurimaisemaa
- Taajaman tai kylätien kaupunkikuvassa näkyvästi sijoittuvat, alueen kulttuurihistoriaa ja perinteistä rakentamista edustavat, melko hyvin säilyneet rakennukset ja rakennusryhmät

Arvoluokka 3

Kulttuuriympäristön kohteet, joilla inventoinnin perusteella on merkitystä tarkastelualueen kulttuurihistorian, rakennushistorian tai maisemakuvan kannalta, mutta joiden kaavalliselle suojelulle ei ole erityisiä perusteita. Kohteiden säilyminen on toivottavaa. Ympäristöön muutoksia suunniteltaessa pyritään säilyttämään kohteen asema kaupunkikuvassa Korjaus- ja muutostojenpiteet tulee suorittaa kulttuuriympäristöön sopeuttavalla tavalla ja ottaen huomioon rakennuksen alkuperäiset ominaispiirteet.

- Alueella harvinaistuva varhainen rakennuskanta, johon ei liity erityisiä kulttuurihistoriallisia-, kaupunkikuvallisia tai rakennushistoriallisia arvoja ja jonka ilme on ajan saatossa muuttunut
- Aikakaudelleen tyypilliset 1960- luvun kerrostalot pihapiireineen, jotka edustavat alueen varhaista kerrostalorakentamista. Korjauksissa ilmeeltään osin uudistuneet rakennukset ovat vakiinnuttaneet asemansa kaupunkikuvassa ja noudattavat kaupunkirakenteen mittakaavaa ja luonnetta.
- Aikakaudelleen tyypilliset 1960- luvun rivitalot pihapiireineen, jotka edustavat alueen varhaista rivitalorakentamista. Rakennukset ovat vakiinnuttaneet asemansa kaupunkikuvassa ja noudattavat kaupunkirakenteen mittakaavaa ja luonnetta.
- Keskusta-alueen historiallista kerrostumaa muodostavat, kaupunkirakenteen mittakaavaa noudattavat 1960-1980-lukujen liike- ja toimistorakennukset, joihin ei liity erityisiä kaupunkikuvallisia tai rakennushistoriallisia arvoja.

- A1

Keskipiste
- A2

Albertinkatu
- A3

Nummelan lentokenttä
- A4

Nummelan rautatieasema ja puisto, rautatieympäristön rakennukset
- A5

Härköilän ryhmäkylä ja viljelysaukea
- A6

Ridalin kartanoympäristö
- A7

Torholan kylän pohjoiset alueet, Kuikku ja Hurri
- A8

Tuusa
- A9

Vuorelan koulukoti
- A10

Kopun kartano sekä Luontolan ja Päivölän virkistyskodit
- A11

Kaukoilan kulttuuriympäristö
- A12

Lankilan kulttuuriympäristö

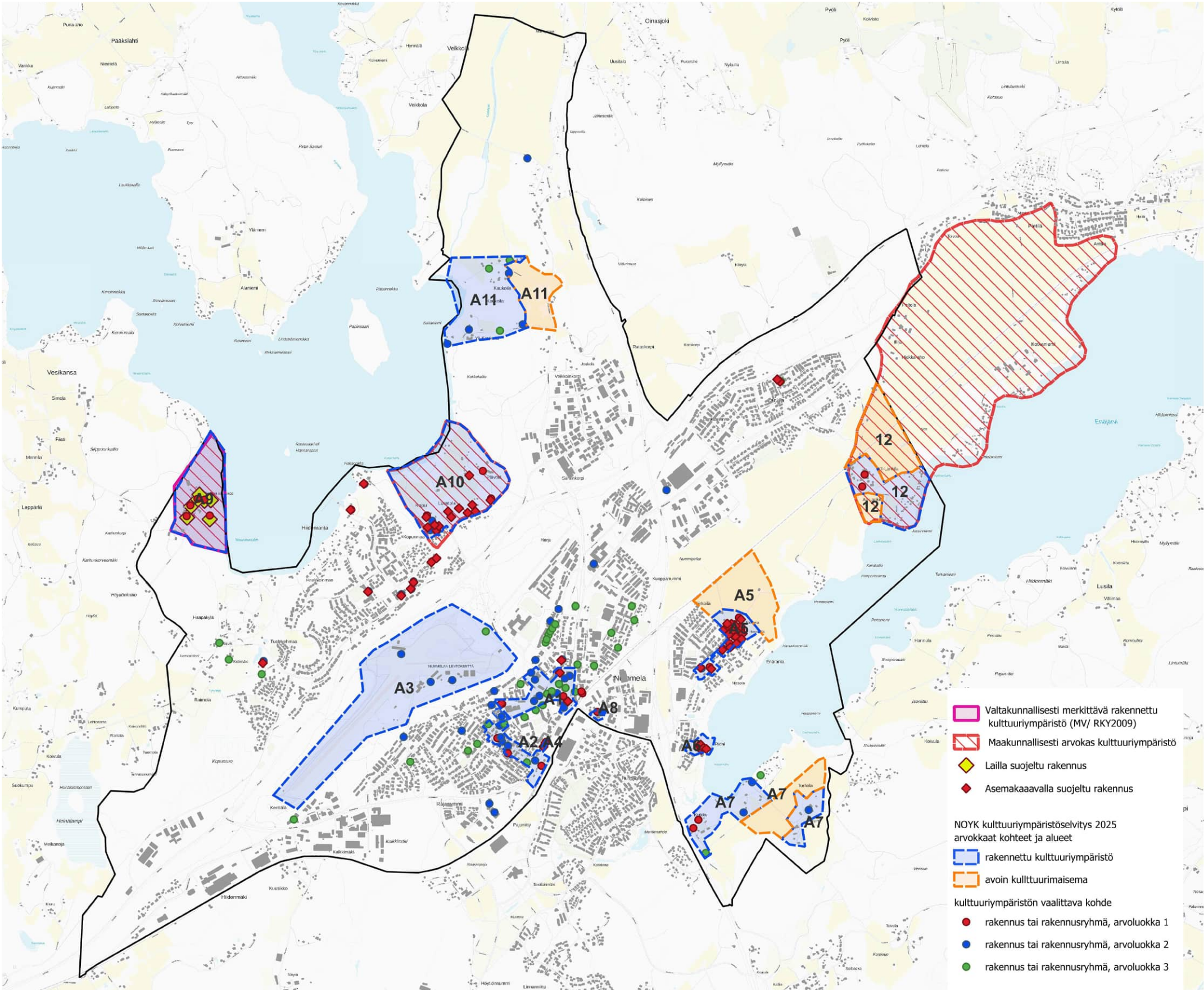
NUMMELAN OSAYLEISKAAVA-ALUEEN KULTTUURIYMPÄRISTÖN ARVOKKAAT KOHTEET

Rakennuskohteet on tässä raportissa esitelty esimerkinomaisesti rakennustypologisesti ryhmiteltynä

- Julkiset rakennukset
- Asuinrakennukset
- Teollisuuden rakennukset

Selvitys on rajaukseltaan yleiskaavatasoinen, eikä sisällä rakennuskohtaista inventointia. Selvityksen yhteydessä on kuitenkin pyritty paikantamaan kaikki arvoluokan 1 erilliskohteet ja valtaosa luokan 2 kohteista. Kohteet on kirjattu kiinteistö- tai pihapiirikohtaisesti erittelemättä tarkemmin erillisiä rakennuksia. Rakennuskohtaista ja pihapiiriin inventointia on syytä tarkentaa tarkemman kaavatyön yhteydessä.

Kulttuuriympäristön arvokkaat kohteet ja alueet. Taustakartta © Maanmittauslaitos

Nummelan keskusta - rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteet ja arvot

A1 Keskipiste

Satoja vuosia vanha maanteiden risteyskohta, jonka ympärille 1800-luvun lopulta alkaen on muodostunut Nummelan taajaman keskusta

Taajaman kasvaessa on tämä Keskipisteeksi nimetty alue säilyttänyt tärkeän asemansa kaupunkirakenteessa, joskin tilan rajautuminen ja rakennuskanta on ajan saatossa muuttunut. Säteittäisesti jakautuva kaupunkirakenne on erityinen Keskipisteen asemaa korostava vaalittava ominaispiirre. Katutila on rajattu ja samalla ilmava, näkymiä avautuu sekä katuja pitkin että rakennusten välistä kortteleiden sisäosiin

Nykyinen rakennuskanta on ikärakenteeltaan ja typologialtaan kerroksellinen. Eri aikakausien arkkitehtuurin piirteet ovat nähtävissä. Kaupunkikuvan keskeisiä ominaispiirteitä ovat matalien, 1-3 kerroksisten rakennusten muodostama mittakaava ja vaaleansävyisten sekä punatiilisten rakennusten muodostama väri- ja materiaali-maailma. Myös suuret katupuut ja istutukset ovat tärkeä osa kaupunkikuvaa

Tunnusomaisia maamerkkejä ovat vanhinta kerrostumaa edustava Pilkkukuja 1 asuin- ja liikerakennus

1920-luvulta, sekä arkkitehtuuriltaan merkittävä funkistyylinen Uusi -Auran liiketalo. Sen lounaispuolelle 1980-luvulla samanhenkisenä toteutettu liikerakennus täydentää kaupunkikuvaa onnistuneesti. Pilkkupolkun varteen 1939 rakennettu, myöhemmin ilmeeltään jonkin verran muuttunut entinen majatalo, liittyy tähän funkkisarkkitehtuurin ryhmään.

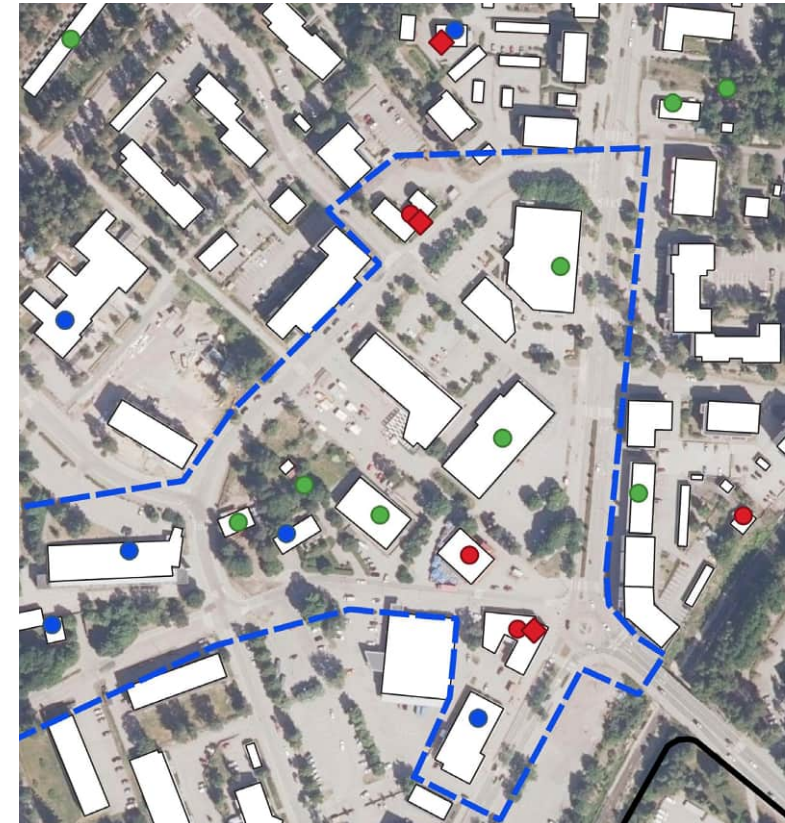
Keskipisteen merkittävää kehitysvaihetta kuvastavat 1960-1980 luvun liike- ja toimistorakennukset ovat osa tunnusomaista ja kerroksellista kaupunkikuvaa.

1970-luvun asemakaavan myötä muodostunut autoliikenteeltä erotettu kevyen liikenteen reitistö on osa alueen vallittavaa kerroksellista kokonaisuutta.

Arvot Kulttuurihistoriallinen, rakennushistoriallinen ja kaupunkikuvallinen arvo.

Uusi-Auran rakennus on suojeltu lailla ja asemakaavassa.

(Lähteet Piipponen 1998 inventointi)

1928 valmistunut Vanhan Eroittajan liikerakennus on tunnusomainen rakennus Nummelan keskustassa.

1938 matkustajakodiksi rakennettu funkkisvaikutteinen rakennus, ilme on myöhemmin uudistunut.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- säteittäisesti suuntautuvien katujen jakama kaupunkirakenne, katuja pitkin avautuvat pitkät näkymät
- katuja rajaavat puut
- keskusaukion ympärillä 1-3 kerroksista rakennuksista muodostuva pienimittakaavainen rakenne
- kulttuuriympäristön arvokas ja hyvin säilynyt rakennuskanta
- arvokkaiden maamerkkirakennusten asema kaupunkikuvassa

Säästöpankin liikerakennuksen liittyvä kauppakujanne istutuksineen (Vihdintie 4).

1938 valmistunut arkkitehti Erkki Huttusen suunnittelema funkkistyylinen Uusi-Auran liikerakennus on suojeltu asemakaavalla.

Uusi-Auran liikerakennuksen pari vuonna 1987 rakennettu samanhenkinen liikerakennus Asemantien varressa.

Arkkitehtitoimisto Slotte & Schültz suunnittelemaan Säästöpankin liikerakennukseen vuodelta 1985 liittyy mm arkadiaihe sekä pienimittakaavainen kauppakujanne. (Vihdintien2-4).

1974 valmistuneen Vihdinseudun Osuusliikkeen myymälärakennuksen arkkitehtuurissa korostuu tasakattoa kannattava ulkoneva puinen kattopalkisto (Vihdintie 2). Rakennus on suunniteltu purettavaksi.

Torin eteläkulmaan vuonna 1980 valmistunut keltatiilinen nauhaikkunoin varustettu liikerakennus on Insinööritoimisto Timo Oksa Ky:n suunnittelema.

Torin laidalle vuonna 1989 valmistuneessa Torikeskuksen rakennuksessa toistuu alueelle ominainen mittakaava sekä julkisivuissa vaalea kellertävä tiili ja nauhaikkunat.

A2 Albertinkatu

Nummelan ensimmäinen katu, Albertinkatu on saanut nimensä Johan Albert Sellgrénin mukaan. Hän vaikutti merkittävästi Vanhan Nummelan alueen kehittämiseen päättämällä vetää tielinjauksen maidensa läpi Nummelan rautatieaseman kohdalta Lohjalle vievälle maantielle. Tämän tielinjauksen molemmin puolin palstoitettiin tontteja, joita alettiin myydä tai vuokrata, mikä synnytti kaavoitetun alueen ja lopulta itse kadun. Kyläläiset alkoivat kutsua tätä kulkuväylää Alpertinkaduksi.¹

Albertinkadun varren rakennuskanta on täydentynyt ja monin kohdin uusiutunut. Nykyinen rakennuskanta on ikärakenteeltaan ja kerroksellinen. Kadun varressa on edelleen säilynyt arvokas ryhmä taajaman alkuvaiheisiin liittyviä kulttuurihistoriallisesti merkittäviä rakennuksia, kuten mm rautatieasemaa vastapäätä sijaitseva Haapalan entinen liikerakennus (Albertinkatu 1), joka vanhimmilta osiltaan on 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta. Katua reunustavat lisäksi useat taite- ja satulakattoiset 1900-luvun alun asuinrakennukset. Albertinkatu 2 osoitteessa sijainnut vanha urkuharmonitehtaan rakennus purettiin 2000-luvulla, kun tontti kaavoitettiin asuinrakentamista varten.

Kapea rakennusten ja pensasaitojen rajaama katu on säilyttänyt perinteisen mittakaavansa ja kaupunkikuvassa korostuvat edelleen katua tiiviimmin reunustavat vanhemmat asuinrakennukset, sekä kadun päätteenä kaakossa sijaitseva komea asemarakennus. Kadun pohjoisosaa on merkittävämmän muuttanut rivitalorakentaminen.

(Lähteet Piipponen 1998 inventointi)

Arvot Kulttuurihistoriallinen, rakennushistoriallinen ja kaupunkikuvallinen arvo.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- kaupunkikuvan luonne ja mittakaava, katua reunustava rakennuskanta ja pensasaidat
- kadun vehreä yleisilme
- kulttuuriympäristön arvokkaat rakennukset pihapiireineen sekä näiden asema kaupunkikuvassa
- kulttuuriympäristön arvokkaiden maamerkkirakennusten asema kaupunkikuvassa, näkymät rakennuksia kohden

Rautatieasemaa vastapäätä sijaitseva Haapalan asuin- ja liikerakennus 1800-1900 luvun vaihteesta lukeutuu keskusta- alueen vanhimpiin rakennuksiin.

Kahdella frontonilla varustettu 1910-luvun satulakattoinen asuinrakennus.

Haapalan asuin- ja liikerakennus 1800-1900 luvun vaihteesta lukeutuu keskusta- alueen vanhimpiin rakennuksiin.

Taitekattoinen asuinrakennus 1900-luvun alusta.

Vanhojen rakennusten rajaama tunnelmallinen näkymä Kyllikinpoluta.

Alueella harvinainen 1908 valmistunut jugendtyylinen asuinrakennus.

¹ <https://www.nummela.info/>

A3 Nummelan lentokenttä

Lentokentän kulttuuriympäristön arvoja on tutkittu Kristian Tuomainen, Heilu Oy:n laatimassa Nummelan lentokentän rakennetun ympäristön selvitys 2023. Seuraavassa otteita selvityksen yhteenvedosta ja suosituksista;

Nummelan lentokenttä ympäröivine mäntymetsineen muodostaa maisemallisesti, toiminnallisesti ja historiallisesti arvokkaan kokonaisuuden. Alueen arvot liittyvät ilmailun historiaan ja kehitykseen niin sota- kuin harrastelentämisen puolella. Sotahistoriasta kertovat itse lentokentän lisäksi sen koillispuolella sijaitsevat I maailmansodan aikaiset puolustusvarustukset. Nummelan kenttä on muodostunut vakiintuneeksi harraste-ilmailun kohteeksi, jonka nykyisessä asussa näkyy harrasteilmailun kehitys ja seurojen pitkäjänteinen toiminta.

Ilmailuun liittyvä rakennuskanta on keskittynyt kentän pohjoisosaan, kiitoradan eteläpuolelle. Kiitorata-alueen luoteisreunalla on vanha lennonjohtorakennus ja pitkä lentokonehalli. Suurin osa rakennuksista edustaa oman rakennusaikansa ja käyttötarkoituksensa mukaista tavanomaista rakentamista, jonka arvo liittyy rakennuspaikkaan ja ilmailutoimintaan lentokentän yhteydessä. Sotien aikaiset, kentän rakentamisen ajalta säilyneet rakennukset muodostavat ulkoasultaan ja rakennustavaltaan yhtenäisen, käyttöhistorialtaan paikallisesti merkittävän kokonaisuuden, jossa rakentamisajalle tyypilliset piirteet ovat tunnistettavissa. Air Hotel Nummelan rakennus edustaa Nummelan lentokentän merkitystä vakiintuneena harrasteilmailun kohteena. Rakennus edustaa 1960- ja 1970-lukujen tavanomaista, aikanaan tarkoituksenmukaista majoitus- ja kokoon- tumistilojen rakentamista. Hotellin kokonaisuus on rakentunut vaiheittain, mutta muodostaa julkisivuiltaan ehyen kokonaisuuden – erityisesti toisen ja kolmannen rakennusvaiheen julkisivut ovat keskenään lähes identtiset. Julkisivut ovat säilyneet suurimmaksi osaksi rakentamisen aikaisessa asussaan. Arvokkaimpana voidaan pitää ensimmäistä rakennusosaa, jonka paviljonkimainen ravintolaosa ja hotellin pääsisäänkäynti airmotel- kyltteineen luovat rakennukselle tunnistettavan ilmeen.

ARVOTUS JA SUOSITUKSET/ HEILU OY

Sotien aikaiset rakennukset

Rakennukset luovat historiallista kerroksellisuutta kentän eri osiin. Vanha lennonjohtorakennus on maisemallisesti keskeisellä paikalla kiitorata- alueen vieressä. Rakennukset liittyvät sotahistoriaan (rakennusaika ja alkuperäinen käyttötarkoitus) ja ilmailun historiaan (myöhempi käyttö). Rakennukset ovat säilyttäneet tunnistettavat piirteensä.

Suositus; Rakennuksista lennonjohto-, työparakki- ja asuinrakennus tulisi pyrkiä säilyttämään. Mahdollinen kaavamerkintä sr tai /s, alue, jolla ympäristö säilytetään.

Air Hotel Nummela

Hotelli toimii porttirakennuksena lentokentälle saavuttaessa. Sijainti kiitorata-alueen vieressä on maisemallisesti keskeinen. Ilmentää harrasteilmailutoiminnan vakiintuneisuutta ja jatkuvuutta Nummelassa. Alkuperäisyys: rakennus on säilynyt julkisivuiltaan lähes alkuperäisenä.

Suositus; Mahdollinen majoitus-, kokous- ja ravintolatoiminnan jatkuvuus samalla tontilla. Ei suositusta rakennussuojelusta.

Alueella on vireillä asemakaavamuutos. Kaavaehdotuksessa esitetään kolmea rakennusta suojeltavaksi sr- merkinnällä, lisäksi kaavassa on huomioitu merkittävien luontoarvojen ja lentokenttäaluetta ympäröivän metsäalueen säilyminen.

1970-luvulla rakennettu ja myöhemmin laajennettu Air-Motel Nummela

1940 paikkeille valmistunut lennonjohtorakennus. Kuva Heilu Oy 2023

1940 valmistunut lentokentän työparakki. Kuva Heilu Oy 2023

A4 Nummelan rautatieaseman ympäristö ja rautateiden rakennukset

Nummelan liikennepaikka avattiin Hyvinkää–Karjaa-radon valmistuessa vuonna 1873. Samana vuonna valmistui myös ensimmäinen asemarakennus. Nykyinen 1920-luvun alussa valmistunut asemarakennus on Nummelan toinen. Sen suunnitteli Rautatiehallituksen silloinen pääarkkitehti Bruno F. Granholm. Asemaympäristön kokonaisuuteen kuuluu asemapuisto talousrakennuksineen ja laiturirakenteineen.

Rautateiden rakennusten ryhmään luuluvat lisäksi Asematien varressa sijaitseva Bruno Granholmin tyyppipiirustusten mukaan 1900-luvun alussa rakennettu asemapäällikön virkatalo pihapiireineen, sekä Vihdintie 1 osoitteessa radan varressa säilynyt vanha vahtituvan rakennus. *(Lähteet Piipponen 1998 inventointi)*

Arvot *Merkittävä kulttuurihistoriallinen, rakennushistoriallinen ja kaupunkikuvallinen arvo.*

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Asemaympäristön rakennusten ja puiston muodostama maisemallinen kokonaisuus
- kulttuuriympäristön arvokkaat rakennukset pihapiireineen sekä näiden näkyvä asema kaupunkikuvassa
- näkymät rakennuksia kohden
- Asemapuiston istutukset ja laiturirakenteet

Lohkokiviharkoin tuettu asemalaituri.

Rautatieaseman alue ja Albertinkatu yhdistyvät osaksi samaa kulttuuriympäristökokonaisuutta.

Arkkitehti Bruno F. Granholmin suunnittelema 1920-luvulla valmistunut asemarakennus on nykyään yksityisomistuksessa. Asemaan liittyy asemapuisto talousrakennuksineen ja laiturirakenteineen

Asemapuiston rakennuksia

Asemapuiston rakennuksia

Asemapäällikön virkatalo 1900-luvun alusta.

Vanha vahtitupa on ollut mm päiväkotikäytössä.

A5 Härköilän ryhmäkylä ja viljelysaukea

Nummelan keskusta on rakentunut suurelta osin Härköilän kylän maille. Härköilän vanha kylätontti sijoittuu runsaan kilometrin etäisyydelle Keskipisteestä.

Härköilän kylän vaiheet tunnetaan jo keskiajalta. Kylän vanhimmat kantatilat Nissola, Hemmi, Tuusa, Seppä ja Rosti olivat olemassa jo isosajaossa 1700-luvulla. Kylä on poikkeuksellisen hyvin säilyttänyt ryhmäkylämäisen rakenteensa, jossa tilat ovat sijoittuneet tiiviisti samalle kylämäelle, usein maiseman korkeimmille kohdille.

Tiiviinä ryhmänä säilyneet kylän maatilojen pihapiirit vanhoine asuin- ja talusrakennuksineen komeine pihapuineen ja istutuksineen luovat arvokkaan, perinteisen suomalaisen jo havinaistuneen maalaismaiseman kuvan. Avoimeen viljelymaisemaan rajautuva kylämäki heijastaa vuosisataista maankäyttöä ja viljelykulttuuria. Vuosisatoja avoimen viljelymaiseman keskellä kohonneen kylämäen länsireunaan 1970-luvulta alkaen laajentunut pientaloasutus on muuttanut maisemakuva. (lähteet Piipponen 1998 inventointi)

Ryhmäkylän rakennukset pihapiireineen on suojeltu vuonna 2000 vahvistetulla asemakaavalla. Kyläalue sisältyi aiemman maakuntakaavan arvokkaiisiin kulttuuriympäristöihin, mutta jätettiin edellisessä muutunein suojelukriteerein määritellyssä maakuntakaavassa rajauksen ulkopuolelle.

Arvot: Merkittävä kulttuurihistoriallinen, rakennushistoriallinen ja maisemallinen arvo.

Härköilän ryhmäkylää on kuvattu tarkemmin raportin muutos- ja selvitysalueita koskevassa liitteessä.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Härköilän ryhmäkylän muodostama maisemallinen kokonaisuus ja sen suhde ympäröivään viljelyaukeaan
- kulttuuriympäristön arvokkaat rakennukset ja rakennusryhmät pihapiireineen
- pellon puustoinen reunavyöhyke
- kaupunkikuvan kannalta merkittävä puusto ja istutukset
- näkymät rakennuksia kohden, näkymälinjat viljelyaukean yli kylämäkeä kohti
- Enäjärven rantamaisema ja rannan puustovyöhyke

Toimelan ja Hemmilän pihapiirien välistä avautuu kauniisti rajautuva näkymä itään avoimen viljelymaiseman suuntaan. Vasemmalla Toimelan kaksikerroksinen pitkänurkkainen asuinrakennus 1800-luvun puolivälistä.

Hemmilän piharakennus.

Yli-Rostin päärakennus kyläraitin varressa on vanhimmilta osiltaan 1700-luvulta.

Nissolan nykyinen jugendtyylinen päärakennus on vuodelta 1911.

A6 Ridalin kartano

Ritalan kylä muodostui Ridal-nimisen yksinäistalon ympärille. Ridal oli 1700-luvulla Palajärven rusthollin augmenttitalo. Ridal sijaitsee maisemallisesti keskeisellä paikalla Enäjärven rannalla olevalla loivalla kumpareella. Ridalin pihapiiri on lähes umpipihan mallinen rajautuen rakennuksilla kaikilta neljältä sivultaan. Vastaavia pihapiirejä ei lähiympäristössä enää muita ole jäljellä.

Pihapiirissä on kulmittain vanha ja uudempi päärakennus. Vanhan kaksikerroksisenpäärakennuksen arvellaan olevan 1700-luvun loppupuolelta. Nykyinen kookas satulakattoinen keskifrontonilla varustettu päärakennus on valmistunut 1854. Rakennuksen ulkovuoraus on uusittu.

Kokonaisuuteen liittyy lisäksi pihapiiriä rajaavat hirsiaitta 1850-luvulta puolelta, osittain hirsi- osittain lauta- tiilirakenteinen karjasuoja ja sikala vuodelta 1921 sekä lautarakenteinen liiteri, jossa on myös auto- ja traktoritalli. Rannan puolella on huvimaja 1940-luvulta ja sauna. Pihatien varressa on aitta. Tilaan kuuluneet suuri puimala ja heinälato on purettu.

Vanha tilakeskus on jäänyt viime vuosina lähipelloille tiiviisti rakennettujen uusien rivitalojen ja muiden rakennusten keskelle ja vanha viljelysmaisema on hävinnyt tilakeskuksen ympäriltä.

Arvot: Merkittävä kulttuurihistoriallinen, rakennushistoriallinen ja maisemallinen arvo.

Os arakennuskannasta ja pihapiiri on suojeltu asemakaavalla. Ridalin talouskeskus on aiemmissa maakunnallisissa inventoinneissa luokiteltu seudullisesti arvokkaaksi kulttuurihistorialliseksi kohteeksi.

(lähteet Piipponen 1998 inventointi)

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- kartanoympäristön muodostama arvokas maisemallinen kokonaisuus, ympäristöstään selvästi erottuva kokonaisuus
- kulttuuriympäristön arvokkaat rakennukset ja umpipihamaista kokonaisuutta muodostava pihapiiri rakennuksineen, istutuksineen ja pihapuineen
- näkymät rakennuksia ja pihapiiriä kohden
- Enäjärven rantamaisema kartanon läheisyydessä

A7 Torholan kylän pohjoiset alueet, Kuikku ja Hurri

Kulttuuriympäristöön liittyvät Kuikun kantatilan ja Hurrin jo ainakin 1700-luvulta tunnetun maatilán talouskeskukset vanhoine rakennuksineen ja pihapiireineen, Lusilantien varressa näkyvä 1930-luvun maatila. 1930-luvulta alkaen muodostunut Hynnänmäen loma-asutus on osa Enäjärven rantamaisemaa, ei erotu peltomaisemassa.

Kylän varhaisimpia asutuksen merkkejä on löydetty jo 1300-luvulta. Kylä on muodostunut Enäjärven eteläkärjen eli Ridalinlahden kaakkoisrannalla olevalle mäenkumpareelle, jonka ympärillä oli riittävästi hyvää viljelysmaata. Asutuksen yleisluettelossa vuodelta 1580 mainitaan Torholan kylässä Hurrin talo, josta lähtien on taloa ainakin asuttu. Isojako suoritettiin kylässä viljelysmaiden osalta vuonna 1775, ulkotilusten ja metsämaiden osalta vuonna 1778. Mukana jaossa olivat Hurrin ja Kuikun verotalot, jotka 1700-luvulla olivat Tervalammen rusthollin augmenttitaloja.

Kuikun vanha päärakennus on vanhimmilta osiltaan 1760-luvulta. Kuikun talossa on toiminut kestikievari 1800-luvulla. Maisema on pienipiirteisesti vaihtelevaa, eheiden metsäreunojen rajaamat vanhat viljelyalueet asettuvat metsäisten selänteiden ja metsäsaarekkeiden väliin. Asutus sijoittuu näille selänteille eikä juuri korostu maisemassa. Vanhan kulttuurimaiseman piirteet hahmottuvat edelleen hyvin maisemassa. Lusilantien varressa seisova kookas punamullattu lato on alueen agraarihistoriaan liittyvä portinomainen maamerkki. 1900-luvun alkupuolella peltolaakson läpi linjattu Lusilantie korvasi tilakeskusten läpi metsäselänteitä pitkin kulkeneen aiemman kylätien.

Vuonna 2025 vahvistettu Kuikun asemakaava osoittaa peltoaukean lounaisosaan tiivistä pientaloasutusta, joka tule muuttamaan ympäristön luonnetta, sekä Kuikun tilan asemaa maisemassa.

Vuonna 1580 mainitaan Torholan kylässä Hurrin talo, josta lähtien on taloa ainakin asuttu. Nykyiselle paikalle talo ilmeisesti siirtyi isojaonyhteydessä 1775-luvulla. Pihassa edelleen säilynyt vanha päärakennus (vuodelta 1760) oli 2025 kesällä rakennustelineiden peittämänä, nykyinen rapattu aumakattoinen päärakennus on vuodelta 1943. Pihapiirissä on säilynyt ryhmä vanhempia talousrakennuksia, mm rankarakenteinen kalustovaja, jossa vellikello, hirsiaitta ja kuivuri. Navetta on purettu 2015-2017. Pihapiirin laidassa on vanha kivaita. Pihamäen eteläosassa on kuivuri, vanha saha ja työväenasunto (1900-l alusta). Laaja piha-alue loivasti kohoavan peltojen ympäröimän mäen päällä.

Arvot Kulttuurihistoriallinen, rakennushistoriallinen ja maisemallinen arvo.

Aluetta lähiympäristöineen on kuvattu tarkemmin raportin muutos- ja selvitysalueita koskevassa liitteessä. (Lähteet: Sihvonon 2003 inventointi)

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Vanhojan maatilojen tilakeskusten ja viljelymaiseman muodostama maisemallinen kokonaisuus ja maiseman historialliset piirteet
- Viljelyaukeaa raajaava puustoinen vyöhyke
- Kulttuuriympäristön arvokkaat rakennukset ja rakennusryhmät pihapiireineen
- Näkymät tilakeskuksia ja vanhoja rakennuksia kohden
- Enäjärven rantamaiseman piirteet

Kuikun päärakennus vuodelta 1906

Ylä-Kuikun päärakennus on vanhimmilta osiltaan 1870-luvulta.

Hynnänmäen päärakennus on 1930-luvulta.

Hurrin 1940-luvulla rakennettu uusi päärakennus.

Hurrin hirsiaitta.

Vanha lato Lusilantien lounaispäässä on tunnusomainen maamerkki maisemassa

A8 Tuusa

Härköilän kylätontilta 1800-luvulla nykyiselle paikalleen meritien viereiselle mäelle siirtyneen Tuusan tilan rakennuksista säilyneet kookas vilja-aitta 1870-luvulta ja 1940-luvulla rakennettu entinen karjakeittiö/ sauna ovat alueen harvoja agraarihistoriasta kertovia rakennuksia.

Pitkä 5- osainen vilja-aittaa kallion laella on tunnusomainen maamerkki maisemassa.

Tuusan tuvan kahvilana nykyään tunnettu karjakeittiö/ sauna on niinikään osa alueen vaalittavaa tunnusomaista historiallista kerrostumaa.

(Lähteet Piipponen 1998 inventointi)

Arvot: Kulttuurihistoriallinen, rakennushistoriallinen ja maisemallinen arvo.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- kulttuuriympäristön arvokkaat rakennukset ja rakennusryhmät
- näkymät rakennuksia kohden
- kaupunkikuvan kannalta merkittävä puusto ja istutukset

Tuusan kylämaen rakennuksia.

Maamerkinä maisemassa seisova Tuusan vilja-aitta on 1870-luvulta.

Entisessä karjakeittiössä toimii Tuusan tuvan kahvila.

Meritien varressa sijaitseva asuin- ja liikerakennus on 1960-luvulta

A9 Vuorelan koulukoti

Vuorelan koulukoti Hiidenveden rannalla on ensimmäinen tyttöjen kasvatustila Suomessa. Koulukodin rakennuksista viisi: Johtola, Miehela, Vanhala, Opistola ja Kisala, on rakennettu 1893-1901, ja ne edustavat tyyllisesti kertaustyylien ja jugendin siirtymävaihetta. Hiidenveden rannalla sijaitsevia koulukodin rakennuksia ympäröi puutarha ja puisto kolmine huvimajoineen. Vuorelan kasvatustila kuului ensin vankeinhoitohallituksen, vuodesta 1918 kouluhallituksen ja nykyisin sosiaalihuollon hallintaan.

Koulukoti toimii edelleen alkuperäisessä käyttötarkoituksessaan. Koulukodin alueella on kymmeniä rakennuksia, joista on valtion omistamien rakennusten suojelusta annetulla asetuksella 480/85 suojeltu neljä rakennusta ja kolme huvimajaa. Koulukotiin liittyy myös puutarha ja maatila.

Arvot:

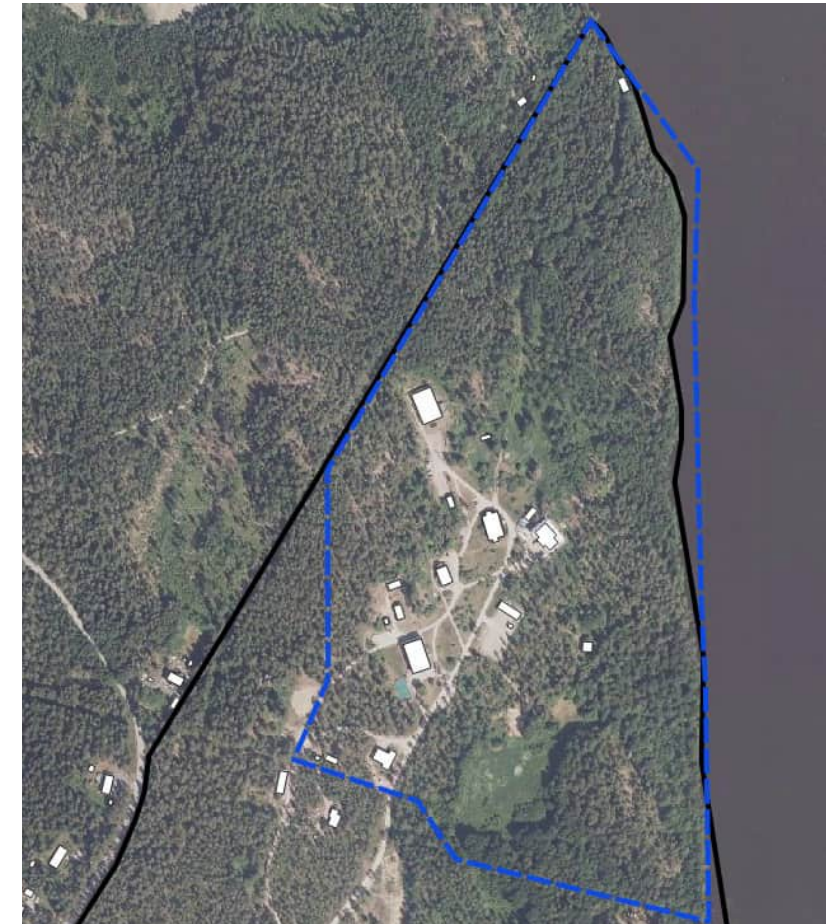
Merkittävä kulttuurihistoriallinen, rakennushistoriallinen ja maisemallinen arvo. Valtakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö (RKY), maakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Koulukodin rakennusten ja pihapiirin muodostama maisemallinen kokonaisuus
- kulttuuriympäristön arvokkaat rakennukset ja puistomainen pihapiiri
- merkittävä pihapuusto, istutukset ja pengerrakenteet
- tarkemmat suojelumääräykset, ks suojelupäätökset

Vanhalan ja Johtolan rakennukset pihapiireineen. Pihan aiemmin runsaita puutarhaistutuksia on karsittu merkittävästi.

Opistola vuodelta 1900-1902.

Vanhala vuodelta 1892-1893.

Johtola vuodelta 1900-1902

Ilmakuvaotteesta vuodelta 1955 ilmenee piha-alueita jäsittäneet runsaat puutarhaistutukset. Kuva rakennushallituksen piirustuskokoelma/ KA

Aluetta ja rakennuksia on tarkemmin kuvattu Arkkitehtitoimisto ark-byroo 2015 laatimassa RHS selvityksessä Vuorelan koulukoti - rakennushistoria- ja kulttuuriympäristöselvitys.

A10 Kopun kartano sekä Luontolan ja Päivölän virkistyskodit

Salpausselällä sijaitsevilta Kopun kartanolta sekä Luontolan ja Päivölän täysihoidoiloilta avautuu laaja, upea näköala Hiidenvedelle. Puistomaisessa harjumetsikössä sijaitsevat jugendhenkiset täysihoidolarakennukset ovat 1900-luvun alkuvuosilta.

Kopun kartano sijaitsee Hiidenveden kaakkoispäässä. Jalopuuston ympäröimän päärakennuksen (ent. pehtoorin rakennus) runko on mahdollisesti 1700-luvulta. Kaksikerroksinen rakennus sai nykyisen nelilapekattoisen asunsa perusteellisessa korjauksessa 1933 (arkkitehti Erkki Huttunen). Vanhaan rakennukseen on liitetty moderni siipi 1970-luvulla. Talouspihaa reunustavat vanhat ulkorakennukset.

Kopun kartanon itäpuolella on kaksi kulttuurihistoriallisesti arvokasta parantola- ja täysihoidolaympäristöä, Luontola ja Päivölä. Ne sijaitsevat puistomaisessa harjumetsikössä. Molemmat kookkaat, koristeelliset, yksityiskohdiltaan jugendhenkiset täysihoidolarakennukset ovat 1900-luvun alkuvuosilta. Arkkitehti Hugo Lindbergin suunnittelema Päivölä vuodelta 1904 on yhä alkuperäisessä käytössään. Sen vaiheisiin liittyy muistoja lukemattomista Suomen kulttuurielämän vaikuttajista. Lähellä on täysihoidolaan kuulunut Tirkkulan huvila vuodelta 1911. Toinen huvila, Solbacka, valmistui 1917. Sen on piirtänyt todennäköisesti arkkitehti Arne Rancken. (Härö 2005)

Arvot: Merkittävä kulttuurihistoriallinen, rakennushistoriallinen ja maisemallinen arvo. Maakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö. Alueella on useita asemakaavalla suojeltuja rakennuksia.

Tiedot perustuvat aiempiin selvityksiin. Kohdetta ei ole inventoitu 2025 selvitystyön yhteydessä.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- virkistyskotien ja kartanon muodostama maisemallinen kokonaisuus
- kulttuuriympäristön arvokkaat rakennukset ja rakennusryhmät pihapiireineen
- merkittävä pihapuusto, istutukset ja pengerrakenteet
- näkymät rakennuksia kohden ja pihoilta Hiidenveden suuntaan
- Hiidenveden rantamaisema

Luontolan rakennuksia

Päivölän pensionaatti

Kopun kartanon rakennuksia

A11 Kaukoilan kulttuuriympäristö

Kaukolan (Kaukoilan) kylän kylätontti on sijainnut nykyisen Kaukoilan tilakeskuksen kohdalla. Tilan vanha päärakennus on sijainnut 2010-luvulla valmistuneen uuden päärakennuksen paikalla. Kaukoilankujan varressa säilyneet vanhat maatilarakennukset, mm riihi ja hirsiaitta ja puurakenteinen navetta, sekä asuinrakennus ovat maisemassa tunnusomaisia.

Alueen eteläosassa sijaitsee Kokkokallioon rajautuva Yli-Kaukoilan tilakokonaisuus, joka nykyään toimii hevosatilana. Kaukoilantieltä johtavan tilustien varteen istutetut hopeapajut, asuin- ja talousrakennukset johdattelevat Hiidenveden läheisyydessä sijaitsevaan pihapiiriin, jonka rakennuskanta on uudistunut 1950-luvun alussa. Rannassa on säilynyt paikalla sijainneen 1900-perustetun Kaukoilan sahan rakennusten jäänteitä.

Vuoden 1949, lohkomisen jälkeen on Yli-Kaukolan tilan rakennuskanta uudistunut. Ainoa vanhempi rakennus on Yli-Kaukoilankujan puolivälissä sijaitseva asuinrakennus, joka tiettävästi on siirretty nykyiselle paikalleen 1910-luvulla. Rakennuksen ilme on jonkin verran uudistunut 1980-luvulla ja myöhemmin tehtyjen korjausten seurauksena.

Nykyinen päärakennus on rakennettu vuonna 1952, tämän jälkeen puretun vanhan päärakennuksen viereen. Se on leveärunkoinen talo, jossa vastakaisissa nurkissa on tupa ja sali. Julkisivuissa näkyvät aikakaudelle ominaiset yksityiskohdat, pystyrimavuoraus ja pystyjakoiset puuikkunat sekä puupilarein kannateltu liuskekiviverhoiltu avokuisti. Pihapiirissä on 1940-1950-luvun vaihteessa rakennettu pieni saunarakennus, navetta ja talousrakennuksia 1950-luvulta. Puutarhamaisesti istutetussa pihassa ja tien varressa kasvaa suurehkoja pihapuita mm tammea, koivua ja hopeapajua. Rannassa on 1960-luvun linjakasta arkkitehtuuria edustava sauna.

Kaukolan tilalla on säilynyt ryhmä vanhoja puurakenteisia talousrakennuksia, joista osa on huonokuntoisia. Päärakennus on purettu, pellon laidalla on vanhempi 1900-luvun asuinrakennus. Useaan pihapiiriin jakautuvassa ympäristössä on lisäksi uudempaa rakennuskantaa.

(Lähde Hurme, Eija 2012)

Arvot Kulttuurihistoriallinen ja maisemallinen arvo.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Vanhojan maatilojen tilakeskusten ja viljelymaiseman muodostama maisemallinen kokonaisuus ja maiseman historialliset piirteet
- Kulttuuriympäristön arvokkaat rakennukset pihapiireineen
- Näkymät Ounasjoen- ja Kaukoilantieltä tilakeskuksia kohden
- Hiidenveden rantamaiseman piirteet

A12 Lankilan kulttuuriympäristö

Lankilan kylä sijaitsee Enäjärven länsirannalla Nummelan keskustaajaman koillispuolella ulottuen pitkänomaisena kaistaleena aina Oinasjoelle saakka. Hyvin-
kää-Hanko-rautatie kulkee vanhojen viljelysmaiden halki Enäjärven ja Salpausselän
reunamuodostuman välissä.

Varhaisin tunnettu asutus Lankilan kylässä ajoittuu 1500-luvun puoliväliin, jolloin
kylässä oli 3-5 taloa. Näistä useimmat autioituivat ja näin 1500-luvun lopulla jäljellä
oli enää yksi talo. Asutuksen yleisluettelossa vuodelta 1580 mainitaan Lankila
-niminen talo. Isojako suoritettiin kylässä 1700-luvun lopulla, jolloin Lankilan yksi-
näistalo jaettiin kahteen osataloon, jotka olivat 1:1 Ylöstalo ja 1:2 Alastalo. Kylän
taloilla oli 1800-luvun alussa neljä torppaa, vuonna 1870 torppia oli viisi ja muona-
miehenmökkejä neljä ja 1900-luvun vaihteessa torppia oli seitsemän ja muona-
miesmökkejä viisi. Sotien jälkeinen siirtoväen asutus sijoittui peltoaukean reunaan,
1960-luvun jälkeen asutus on kasvanut voimakkaasti ja on muodostunut Lankilan-
rinteen asutusalue, joka sijoittuu harjuaueelle reunamuodostuman rinteeseen ja
osittain lakialueelle. Nummenrannan koulu on myös kylän alueella. Kylän takamailla
Pori-Hanko-tien pohjoispuolella on Mäkimetsän tennishalli ja siitä pohjoiseen on
asutusta Oinasjokivarressa, siellä ovat 1920-luvulla itsenäistyneet tilat Kuusela ja
Uusitalo.

Yli-Lankilan eli nykyisen Ylöstalon ja Ali-Lankilan tilakeskukset sijaitsevat vierekkäin
Lankilan vanhalla kylätontilla Enäjärven länsirannalla viljelysten keskellä. Ylös-
talon päärakennus on 1840-luvulta, aitta ja vaja ovat 1870-luvulta, viljamakasiini
ja työväen asuinrakennus ja sementtitiilinen navetta vuodelta 1929. Vuonna
1974 Yli-Lankilasta lohkottiin erilleen talouskeskus rakennuksineen, joka sai nimen
Ylöstalo. Yli-Lankilaan jäi vain maapalstat. Ali-Lankilan päärakennus on rakennettu
ennen 1800-luvun puoliväliä, ja sivurakennus 1800-luvulta. Pihapiiriin kuuluu lisäksi
mm vanha kivenavetta. (Vihdin asutushistoriaa)

Tiedot perustuvat aiempiin selvityksiin. Kohdetta ei ole tarkistettu 2025 selvi-
tystyön yhteydessä. Alueelle muutoksia suunniteltaessa, tulee inventointitietoja
päivittää ja tarkentaa.

Arvot

Kulttuurihistoriallinen, rakennushistoriallinen ja maisemallinen arvo. Lankilan kulttuuriympäristö on osa maakunnallisesti arvokasta Enäjärven kulttuurimaisemaa.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Lankilan kylätontin maisemallinen kokonaisuus, suhde ympäröivään viljelyaukeaan ja pellon puustoinen reunavyöhyke
- Alueen asema osana laajempaa maakunnallisesti arvokasta Enäjärven kulttuurimaisemaa
- Kulttuuriympäristön arvokkaat rakennukset pihapiireineen
- näkymät rakennuksia kohden, näkymälinjat viljelyaukean yli kylämäkeä kohti
- Enäjärven rantamaisema ja rannan puustovyöhyke

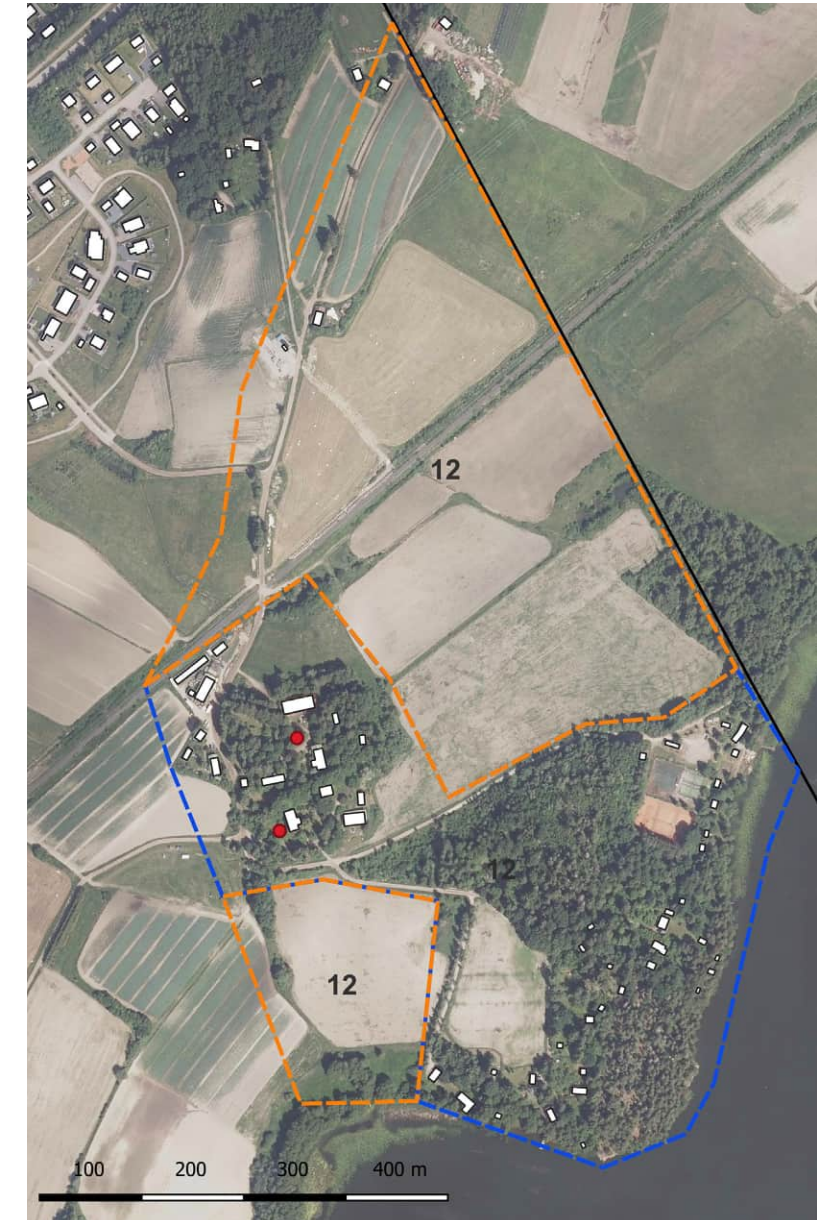
Yli-Lankilan päärakennus on 1840-luvulta. Kuva P. Hacklin 2011.

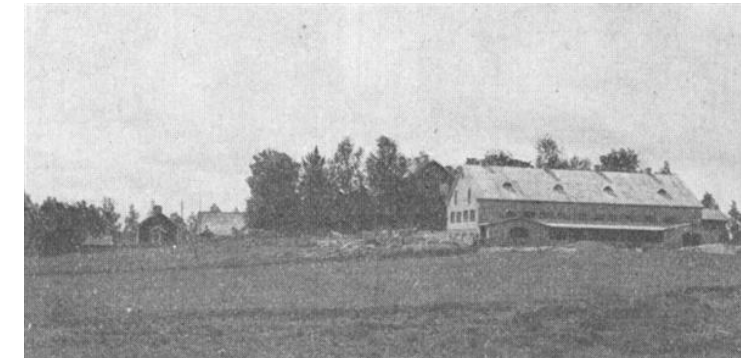
Ali-Lankilan päärakennus on 1800-luvun alkupuolelta. Kuva P. Hacklin 2011.

Ali-Lankilan sivurakennus. Kuva VM.

Ali-Lankilan rakennuksia 1930-luvulla. Kuva Suomen maatilat 1931.

Yli-Lankilan rakennuksia v1930-luvulla. Kuva Suomen maatilat 1931.

Kulttuuriympäristön julkiset rakennukset

Nummelan keskusta-alueen kulttuuriympäristön merkittäviä julkisia rakennuksia ovat

- Työväentalo vuodelta 1908, myöhempien laajennuksineen
- 1930 valmistunut 1920-luvun klassismia edustava kivikoulu
- Hannankadun varressa sijaitseva 1928 rakennettu ja myöhemmin laajennettu/ muutettu autokorjaamon rakennus. Rakennuksessa toimi pitkään Nummelan palo-asemana, nykyään galleria Pictorin ja opistokäytössä.
- 1940-luvulla rakennettu puusepänverstas, nykyään Vihdin kuvataidekoulun tilana
- Arkkitehtitoimisto Olli Väänäsen suunnittelema kirjaston ja asuinrakennusten muodostama kokonaisuus, nykyään Helluntaiseurakunnan käytössä
- 1998 valmistunut arkkitehtikilpailun (1989) pohjalta toteutettu uusi kirjasto, arkkitehdit Hannu Jaakkola ja Tapani Kerttula
- Arkkitehtien Esko ja Tarja Toiviainen suunnittelema seurakuntakeskus vuodelta 1969. Vuonna 2005 valmistuneen toisen laajennusosan ovat arkkitehtuurikilpailun pohjalta suunnitelleet arkkitehdit Kirsti Siven ja Asko Takala.
- Länsi-Uudenmaan koulutuskuntayhtymän Luksian laajan kampusmaisen kokonaisuuden muodostava vuonna 1986 valmistunut koulukeskus. Punatiilisen rakennuksen on suunnitellut Oy Kaupunkisuunnittelu Ab, arkkitehti Arno Savela.

- Asemantien varressa sijaitseva vuonna 1987 valmistunut Vihdin Sähkön toimitila muutettiin vuonna 2004 Vihdin kunnanviraston käyttöön. Arkkitehtitoimisto Kosti Kurosen suunnittelemassa suurikokoisessa rakennuksessa on postmodernin arkkitehtuurin piirteitä. Kokonaisuuteen liittyy kiinteistöllä sijaitsevat suurehkot teräsrunkoiset varikkorakennukset.

Uudemmissa 1990- ja 2000-luvun kohteista, jotka eivät vielä ikänsä puolesta täytä kulttuuriympäristön kriteerejä, mainittakoon vuonna 2004 valmistunut Kuoppa-Nummen koulukeskus.

Hiidenveden ympäristön parantola- ja koulukotirakennukset on kuvattu ko. kulttuuriympäristön aluekohteen yhteydessä.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- kulttuuriympäristön arvokkaat kohteet, näiden ominaispiirteet ja arvon kannalta merkittävät alkuperäiset rakennusosat
- kaupunkikuvan ja pihojen luonteen kannalta merkittävä puusto ja kasvillisuus
- kulttuuriympäristön arvokkaiden maamerkkirakennusten asema kaupunkikuvassa, näkymät rakennuksia kohden

1930 valmistunut tyyliltään 1920-luvun klassismia edustava koulurakennus.

1908 valmistunut ja myöhemmin laajennettu työväentalo Rientola.

1940-luvulla rakennettu puusepänverstas, nykyään Vihdin kuvataidekoulun käytössä.

Arkkitehtitoimisto Olli Väänäsen suunnittelema 1977 valmistunut entinen kirjasto-rakennus on nykyään Helluntaiseurakunnan käytössä.

Länsi-Uudenmaan koulutuskuntayhtymän Luksian punatiilinen koulu-keskus muodostaa moniosaisen ja arkkitehtuuriltaan kiinnostavan kampuskokonaisuuden. Vuonna 1986 valmistuneen rakennuksen on suunnitellut Oy Kaupunkisuunnittelu Ab, arkkitehti Arno Savela.

1928 rakennettu autokorjaamo, toiminut myöhemmin paloasemana, nykyään galleriatilana ja opistokäytössä.

1998 valmistunut arkkitehtien Hannu Jaakkola ja Tapani Kerttula suunnittelema Vihdin kunnankirjasto

Arkkitehtien Esko ja Tarja Toiviainen suunnittelema seurakuntakeskus vuodelta 1969. Vuonna 2005 valmistuneen toisen laajennusosan ovat arkkitehtuurikilpailun pohjalta suunnitelleet arkkitehdit Kirsti Siven ja Asko Takala.

Asemantien varressa sijaitseva vuonna 1987 valmistunut Vihdin Sähkön entinen toimitilarakennus muutettiin vuonna 2004 Vihdin kunnanviraston käyttöön. Arkkitehti-toimisto Kosti Kurosen suunnittelema suurikokoisessa rakennuksessa on postmodernin arkkitehtuurin piirteitä. Kokonaisuuteen liittyy kiinteistön eteläosassa sijaitsevat nykyään kaupungin varikkokäytössä olevat rakennukset.

Vuonna 2004 valmistunut Kuoppanummen koulukeskus on tunnusomaan maamerkki maisemassa.

Erillispientalot

Nummelan kulttuuriympäristöön kuuluvat keskeisesti myös pientalot ja näiden muodostamat aluekokonaisuudet.

Kulttuuriympäristön arvokkaita erillispientalokohteita ovat

- alueen vanhinta ja yhä harvinaisemmaksi käyvää kerrostumaa edustavat 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun rakennukset, joiden ominaispiirteet ovat hyvin säilyneet, taajama-alueella useat näistä ovat pienehköjä puurakennuksia, joiden merkitys korostuu osana vähälukuista historiallista kerrostumaa, joukossa on myös yksittäisiä suurempia huvilamaisia rakennuksia
- Jälleenrakennuskauden tyypivaikuttiset pientalot puutarhapoihoineen muodostavat Suomessa tunnusomaisen kerrostuman.
- 1960-luvun 1-kerroksiset puu- tai tiiliverhoillut pientalot mataline satula- tai pulpettikattoineen, näihin liittyy usein myös integroitu autotalli, näiden joukossa myös korkeatasoisesti toteutettuja tyyppitaloja kuten Puutalo Oy:n kohteet

Albertinkadun varren asuinrakennukset on kuvattu ko. kulttuuriympäristön aluekohteen yhteydessä.

Albertinkatu (1910-l)

Pisteenpolku (1920-l), suunniteltu purettavaksi

Lohjantie (1948)

Lohjantie (1947)

Hannankatu (1957)

Puolukkatie (1964)

Kuoppanummentie 17 (1964)

Myntintie 17 (1967)

Asemantie 13 (1969)

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- kulttuuriympäristön arvokkaat rakennukset ja rakennusryhmät pihapiireineen
- arkkitehtuurin keskeiset piirteet ja yksityiskohdat
- kaupunkikuvan kannalta merkittävä puusto sekä pihapiirin luonne ja alkuperäiseen toteutukseen liittyvät erityiset istutukset ja rakenteet

Rivitalot

1960- ja 1970-lukujen puu- ja tiiliverhoillut rivitalot muodostavat etenkin keskustan reuna-alueilla näkyvän kerrostuman. Rakennuksissa toistuu yleensä aikakaudelle ominainen vähäeleinen arkkitehtuuri, johon liittyy tasakatto muovisine kattovalokupuineen tai loiva satulakatto. Tiili- tai puuverhoiltuja julkisivuja jäsentävät nauhaikkunat tai ikkunaryhmät, ja asuntopihalle avautuvat suuret lasipinnat. Kokonaisuuteen liittyy toisinaan myös suunnitellusti istutetut vehreät aidatut pihat.

Tämän selvityksen yhteydessä on paikannettu useita arkkitehtuuriltaan edustavia rakennuksia ja rakennusryhmiä, joiden säilyminen tulisi turvata. Aikakauden vähäeleisessä arkkitehtuurissa nostaa näiden arvoa mm harkitut ja huolella toteutetut yksityiskohdat sekä tilallisesti kiinnostava kokonaisuus pihoineen ja istutuksineen. Näiden ohella on alueella suuri määrä tavanomaisempaa rakennustapaa noudattavia kohteita, joilla yksittäisinä rakennuksina ei ole nähty erityistä kulttuurihistoriallista arvoa, mutta näillä voi olla arvoa osana laajempaa mittakaavallisesti ja ajallisesti yhtenäistä kokonaisuutta. Tarkemman kaavatyön yhteydessä tulee etenkin asuinrakennusten osalta tarkentaa rakennuskohtaisia inventointeja ja tähän liittyvää kaupunkikuvallista tarkastelua. Tällä sivulla on esitetty sekä säilytettäväksi suositeltavia arvolukokan 2 rakennuksia että 1960-1970-luvun tyypillisiä kohteita.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- kulttuuriympäristön arvokkaat rakennukset ja rakennusryhmät pihapiireineen
- arkkitehtuurin keskeiset piirteet ja yksityiskohdat
- kaupunkikuvan kannalta merkittävä puusto sekä pihapiirin luonne ja alkuperäiseen toteutukseen liittyvät erityiset istutukset ja rakenteet

Puolukkatie 8 kytkettyjen pientalojen ryhmä vuodelta 1973.

Väinämöisentie 18 (1978)

Lohjantie 11 (1968)

Lentokentäntie 1 (1973)

Lohjantie 15 (1967)

Myntintie 1, 1977/ Kuoppanummi

Väinämöisentie 18 (1978)

Koukkaritie 2 (1974)/ Kuoppanummi

Varhaiset 1960-1970-lukujen asuinkerrostalot

Nummelan varhaiset 1960- ja 1970-luvuilla rakennetut asuinkerrostalot ovat saaneet tunnusomaisen aseman alueen kaupunkikuvassa. Joskaan rakennusten kaavalliselle suojelulle ei ole vielä tässä selvityksessä nähty erityisiä perusteita on kohteiden säilyminen osana historiallista ja kaupunkirakenteellista kerrostumaa toivottavaa. Ympäristöön muutoksia suunniteltaessa pyritään säilyttämään kohteiden asema kaupunkikuvassa

Alueen varhaisissa kerrostaloissa toistuvat aikakauden kerrostaloarkkitehtuurille ominaiset yhtenäiset piirteet. Rakennukset ovat 3- kerroksisia lamellitaloja, joihin liittyy levyverhoillut pitkät sivut nauhanmaisesti jäsenneltyine ikkunoineen, parvekejulkisivu, tasakaton vaikutelmaa luova loiva satulakatto, punatiiliset päädyt sekä lämpökeskuksesta nouseva punatiilinen savupiippu. Näihin liittyy yleensä suuret metsäpuin istutetut piha-alueet sekä avoin sijainti kaupunkirakenteessa. Rakennusten ilmettä on myöhemmin usein muuttanut parvekelasitus sekä levyverhottujen julkisivujen muutokset.

Tässä selvityksessä ei ole paikannettu sellaisia myöhemmän ajan kerrostalokohteita, joilla olisi nähty olevan arvoa osana vaalittavaa kulttuuriympäristöä. Näiden kohteiden uudelleenarviointi voi tulla ajankohtaiseksi myöhemmin tulevaisuudessa tehtävissä inventoinneissa.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Kulttuuriympäristön arvokkaat ja hyvin säilyneet rakennukset pihapiireineen osana alueen historiallista kerrostumaa.
- Rakennusten asemaa kaupunkikuvassa

Lohjantie 17 kerrostalossa toistuvat 1960-luvun kerrostaloarkkitehtuurille ominaisine piirteinä nauhaikkunat ja umpinaiset tiilipäädyt lämpökeskuksesta nousevine savupiippuineen. (1970)

Hannankatu 6 (1971)

Hannankatu 2, (1972)

Kuoppanummentie 12 (1973)

Teollisuuden rakennukset

Teollisuudella on ollut tärkeä merkitys Nummelan taajaman syntyyn ja kehitykseen. Teollisuuden tarjoamien työpaikkojen ansiosta on asutus kasvanut etenkin 1900-luvun loppupuolen vuosikymmeninä. Alueen teollisuushistoriaa ja teollisuuden rakennuskantaa ei ole aiemmin selvitetty kattavasti. Tämän yleiskaavatasoisen selvityksen yhteydessä on pyritty tunnistamaan kaupunkikuvassa näkyvästi sijoittuvat, kaupunkikuvaa rikastuttavat ja kulttuurihistoriaa kuvastavat, sekä arkkitehtuuriltaan erityiset kohteet. Näistä useimmat on luokiteltu arvoluokkaan 3.

Etenkin teollisuusrakennusten kohdalla liittyvät säilymisedellytykset vahvasti käyttöön ja rakennusten toiminnallisuuteen, joka etenkin vanhemman rakennuskannan kohdalla usein muodostuu säilyttämisen esteeksi. Toivottavaa olisi kuitenkin, että myös teollisuuden rakennuskannasta säilyisi alueen identiteettiä ja kulttuurihistoriaa tukevaa kerrostumaa. Toisinaan tämä voi tarkoittaa uusien käyttötarkoitusten löytämistä. Tarkemman kaavatyön yhteydessä suositellaan tarkennettavaksi teollisuus- ja työpaikkarakennuksia koskevia selvityksiä.

- Rakves- Palma- tietotaitokeskus, vuodelta 1961, laajennukset 1962. Rakennus on suunniteltu purettavaksi.
- Martelan toimitalo 1987,
- Vihdin Sähkön vuonna 1987 rakennuttama teollisuushalli, nykyisen kunnantalon takana, nykyään kaupungin varikkokäytössä
- Keskustassa Vihdintien kaupunkikuvassa tunnusomainen vaatimaton autokorjaamon rakennus vuodelta 1959
- Nummelan paloasema

Rakves- Palma- tietotaitokeskuksen rakennukseen vuodelta 1961 liittyy ns sahakatto.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- kulttuuriympäristön arvokkaat rakennukset ja niiden asema kaupunkikuvassa

Martelan toimitalo 1987

Kunnan varikkokäytössä oleva Vihdin Sähkön rakennuttama teollisuushalli, Asemantien 30

Nummelan Paloasema, Asematie 61

Autokorjaamo ja asuinrakennus 1940-1950-luvuilta Vihdintien varressa

Lähteet

<i>Lyhenteet</i>	
KA	Kansallisarkisto
KK	Kansalliskirjasto
MML	Maanmittauslaitos
Finna	Hakupalvelu www.finna.fi
<i>Kirjallisuus, artikkelit, selvitykset</i>	
Arkkitehtitoimisto ark-byroo2015. Vuorelan koulukoti-Rakennushistoria- ja kulttuuriympäristöselvitys . Senaatti kiinteistöt.	
Ketola, Eino. Vihdin historia 1918-1965 maanjaon aika. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä 1996.	
Missä maat on mainioimmat, Uudenmaan kulttuuriympäristöt, Uudenmaan liiton julkaisuja E114-2010	
Myllyniemi Seppo. Vihdin historia 1800-1918. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä 1990.	
Nikander Gabriel. Jutikkala Eino. Säterier och storgårdar i Finland. Del 1. 1939.	
Nummeli, Markku 2025. Hangon rautatie; Hyvinkää-Rajamäki-Röykkä- Otalampi-Ojakkala, Nummela-Lohja- Virkkala- Kikniemi- Mustio- Karjaa- Tammissaari-Lappohja- Hanko. Otavan kirjapaino, Keuruu.	
Putkonen, Lauri, toim. Rakennettu Uusimaa. Uudenmaan rakennettu kulttuuripe-rintö. Inventointiluonnos 2005.	
Suuri maatilakirja III Uudenmaan lääni 1965	
Vihdin kameraseura 2007. Signe Brander Vihdissä.	
Paikallisia inventointeja ja selvityksiä	
Forsius, Johanna. Vihdin maisemahistoriallinen selvitys- Nummela. Raportti 3.3.1994	
Heilu Oy, Nummelan lentokenttä. Rakennetun kulttuuriympäristön selvitys. 24.2.2023.	
Hurme, Eija. Vihdin asutushistoriaa, kulttuurimaisemaa ja vanhaa rakennuskantaa. 2012.	

Hurme, Eija. Nummela, täydentäviä inventointeja 2015. Inventointikortit kuva- ja karttaliitteineen(14 kohdetta)	
Piipponen Mervi. Nummelan alueen kohdeinventointi 1998(55 kohdetta). tarkis-tukset 2015 (n 20 kohdetta. Inventointikortit kuva- ja karttaliitteineen	
Piipponen Mervi. Härköilän ja Huhdamnmäen kylien inventointi 1998. Inventointi-kortit kuva- ja karttaliitteineen.	
Sihvonen Sirkka-Liisa. Haapakylän alueen kohdeinventointi 2003. Inventointikortit kuva- ja karttaliitteineen	
Sihvonen Sirkka-Liisa. Nummenkylän alueen kohdeinventointi 2003. Inventointi-kortit kuva- ja karttaliitteineen	
Sihvonen Sirkka-Liisa. Torholan alueen kohdeinventointi 2003. Inventointikortit kuva- ja karttaliitteineen	
Uudenmaan liiton julkaisuja 2011. Näkymiä maakunnan maisemahistoriaan	
Uudenmaan liiton julkaisuja E132- 2014 Tien päällä-Uudenmaan kulttuurihistorial-lisesti arvokkaat tiet ja reitit. Meriti s.30-32	
Vihdin kameraseura 2007. Signe Brander Vihdissä. Vihdin museo	
Vihdin rakennuskulttuurisäätiö, 2012. Vihdin asutushistoriaa, kulttuurimaisemaa ja vanhaa rakennuskantaa	
<i>Kartat, kaava-asiakirjat</i>	
Lohkomiskarttoja, Maanmittauslaitos kiinteistötietopalvelu	
Kuninkaan kartasto Etelä-Suomesta 1776–1805, Timo Alanen ja Saulo Kepsu, SKS 505, Tampere 1989	
Kuninkaan tiekartasto 1790	
Uudenmaan läänin pitäjänkartasto 1842-1844, Kansallisarkisto	
Senaatin kartat 1872, Kansallisarkisto	
Topografikunnan kartat, pitäjänkartat 1:20 000, 1930-1940-I , Kansalliskirjasto	
Venäläiset topografiset kartat 1872, Kansallisarkisto	
Maanmittauslaitos historialliset kartat ja ilmakuvat	

<i>Verkkojulkaisut ja tietokannat</i>
https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/
Muinaisjäännösrekisteri, http://kulttuuriymparisto.nba.fi
Museovirasto, RKY 2009
Mip-Länsi Uudenmaan museon portaali
Vihdin Nummelan Kylähistoria ry:n (kansalaismuistiryhmä) ylläpitämät internet-sivut: https://www.nummela.info/
<i>Valokuvat</i>
Finna- arkisto
Topografikunnan ilmakuvat.
Vihdin kunnan viistoilmakuvat
Vihdin Nummelan Kylähistoria ry:n (kansalaismuistiryhmä) kokoamat historialliset valokuvat https://www.nummela.info/
Historialliset ortoilmakuvat (1931–2021). WMS-rajapintapalvelu. Maanmittaus-laitos, Helsinki.
Valokuvat, joissa ei mainintaa ovat raportin tekijöiden vuonna 2025 ottamia.